

Toiveikkuuden ja mahdollisuuksien rakentajat. Onnistumisen tarinoita aikuissosiaalityön käytännöistä

Perkiö Elina

Johdanto

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tavoitteena on tarkastella aikuissosiaalityössä tehtävää asiakastyötä siitä näkökulmasta, mitkä mekanismit ja tekijät selittävät työntekijöiden tulkintojen mukaan onnistumista asiakastyössä. Tarkoitukseni on eritellä onnistumiseen liittyviä sosiaalisia mekanismeja, mikä osaltaan tukee vaikuttavan aikuissosiaalityön kehittämistä Pirkanmaalla. Onnistumisen tarinoiden kautta pureudutaan kielellisin keinoin siihen, millaisia merkityksiä työntekijät antavat omassa asiakastyössään asiakkaille tapahtuviin muutoksiin. (Jokinen 2014; Saastamoinen 1999.)

Asiakastyö kontekstoituu tässä tutkimuksessani työ- ja toimintakyvyn tukemiseen työikäisten, työttömänä tai muuten työn ulkopuolella olevien asiakkaiden parissa. Laajemmin ajateltuna avaan näkökulmia 2020-luvun puolivälin työmarkkinatilanteeseen ja työttömän henkilön asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa sekä sosiaalihuollon rooliin työllistymistä edistävässä työssä. Näkökulmani painottaa kuitenkin nimenomaan sosiaalityön ammatillisia käytäntöjä sen omista arvoista ja lähtökohdista käsin, ja tulen korostaneeksi toiveikkuuden ja mahdollisuuksien näkökulmaa suhdeperustaisessa sosiaalityössä. Samalla näkökulmassani yhdistyvät rakenteellisten ongelmien, kuten pitkittyneeseen työttömyyteen ja heikkoon työmarkkina-asemaan, liittyvä tarkastelu yksilön ainutkertaisen elämänpolun ja yksilökohtaisen asiakastyön tarkasteluun.

Analysoin laadullista tarina-aineistoa narratiivisella analyysimenetelmällä. Tarkastelen erityisesti asiakkaan ja ammattilaisen toimijuuden kuvauksia. Hyödynnän analyysissäni myös KAImer-teorian sosiaalisten mekanismien käsitteistöä. Lopuksi teen johtopäätöksiä siitä, millä tavoin ammattilaiset jäsentävät työssään onnistumista ja millaisia yhteyksiä yksilökohtaisella sosiaalityöllä on rakenteelliseen sosiaalityöhön. Sosiaalityön merkitystä ja roolia työ- ja toimintakyvyn tukemisessa on paikallaan arvioida, sillä sosiaalityö voi toisaalta jäädä aktivointipolitiikan toteuttajan asemaan, mutta se voi myös ottaa vahvan roolin asiakkaan aseman rakenteellisen ulottuvuuden esiin nostajana ja epäoikeudenmukaisten ideologioiden vastustajana. Se, mistä lähtökohdista sosiaalityössä valitaan ja päätetään työtöntä asiakasta tarkastella ja hänen kanssaan työskennellä, palautuu sosiaalityön eettisiin ja yhteiskuntatieteellisiin tehtäviin ja tavoitteisiin. (Kuorikoski 2025.)

Katsaus suomalaisen pitkäaikaistyöttömyyden olemukseen ja aikuissosiaalityön paikkaan työllistymistä edistävässä työssä

Aikuissosiaalityön yhtenä tehtävänä on pidetty perinteisesti työikäisten henkilöiden työkykyisyyden ja työllistymisen tukemista. Taustalla on 2000-luvun alusta lähtien Suomessa keskeisen aseman saanut aktivoiva sosiaalipolitiikka. 1990-luvun laman jälkeisen nousukauden aikana huomattiin, että Suomeen oli syntynyt rakennetyöttömyyttä, jota ei vahvankaan talouden noususuhdanteen aikana saatu purettua. Hyvinvointivaltion rahoituspohja petti laman myötä, ja sosiaalipolitiikkaan alkoi ilmestyä aikaisempaa enemmän universaaleja etuuksia kyseenalaistavia äänenpainoja. Mitä enemmän työttömyys kasvoi, sitä enemmän huolestuttiin työttömien työmotivaatiosta; rakenteellisesta kriisistä seurasi yksilön vastuuttaminen ja syyllistäminen. (Anttonen & Sipilä 2000, 89–90).

Sosiaalityöllä nähtiin olevan keskeinen tehtävä pitkäaikaistyöttömien kuntouttamisessa työmarkkinoille. Keinoiksi valittiin kuntouttava työtoiminta ja Työvoiman palvelukeskus -malli, jonka kantavana ideana oli koota työttömän henkilön tarvitsemat työllisyydenhoidon, sosiaalityön, terveydenhuollon ja Kelan asiantuntijat samaan organisaatioon tai TYP-verkostoon. Samalla aikuissosiaalityön tehtäväksi asetettiin aktivointipolitiikan toteuttaminen velvoittavien aktivointisuunnitelmien muodossa. Sosiaalityön keskeinen tehtävä asiakkaan rinnalla kulkijana ja liittolaisena sai lisämausteen, sillä sosiaalityöntekijän rooli kontrolloijana ja sanktioiden asettajana samalla vahvistui. (Juhila 2008; Kuorikoski 2025, 22.)

Työttömyys on ampaissut ennätysellisen korkealle Suomessa ja etenkin Pirkanmaalla, jossa huhtikuussa 2026 työttömyysaste oli 12,9 %. pitkäaikaisesti työttömänä olleita pirkanmaalaisia oli huhtikuussa 2026 yli 13 000 henkilöä. Erityisen vaikeassa työttömyystilanteessa, jossa Pirkanmaalla ollaan, voidaan tarkastella valtiontalouden kehittymisen lisäksi myös sitä, kuinka työllisyydenhoito, terveydenhuolto ja sosiaalihuolto sekä laajemmin katsottuna yhteiskunnassa toteutettu politiikka ovat onnistuneet vastaamaan pitkäaikaistyöttömien henkilöiden palvelutarpeisiin ja työkyvyn tukeen.

Katseeni kohdistuu erityisesti kaikista vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevien asiakkaiden parissa työskentelyyn. Heidän joukossaan on eri tavoilla osatyökykyisiä tai jopa työkyvyttömäksi todettuja henkilöitä. Heidän joukossaan on lisäksi asiakkaita, joiden työllistymisen esteet paikantuvat työmarkkinoiden asenteisiin, syrjintään tai rasismiin. Ikä, vammaisuus, kielitaito tai syntyperä, vähemmistöihin kuuluminen tai aiempi elämänhistoria, kuten vankilatausta, voivat heikentää henkilöiden mahdollisuuksia työmarkkinoilla.

Pitkäaikaistyöttömyys on yhdistetty erilaisiin terveyteen, mielenterveyteen ja hyvinvointiin liittyviin ongelmiin. Tämä työttömyyden ja huono-osaisuuden välinen yhteys selittyy sekä työmarkkinoiden valinnoilla – jossa heikommalla työkyvyllä olevat jäävät todennäköisemmin työttömäksi – että syy-yhteydellä, jossa työttömyys pahentaa olemassa olevia ongelmia. (Harkko ym. 2018; Kerätär 2016; Paul & Moser 2009). OECD:n raporttien mukaan terveysrajoitteet (45 %), tulokseton työnhaku (30 %) ja muusta

kuin työnteosta saatavat merkittävät tulot (28 %) ovat yleisiä työttömän väestön työllistymistä haittaavia esteitä erityisesti Suomessa. Muihin OECD-maihin verrattuna Suomessa korostuu työttömien henkilöiden oma arvio siitä, että heikko terveydentila, erityisesti mielenterveyden osalta, on este työllistymiselle. Tutkimuksen mukaan monet työttömät suomalaiset kohtaavat monimutkaisia ja toisiinsa kytköksissä olevia työllistymisen esteitä. Lähemmäs 70 % työttömistä kohtaa samanaikaisesti joko kaksi tai useamman työllistymistä vaikeuttavan esteen. Osuus on jopa 87 % niiden henkilöiden kohdalla, jotka ovat olleet yhtäjaksoisesti työttöminä vuoden tai pidempään. Koska tutkimuksen mukaan 39 % työttömistä kohtaa joko kolme tai sitä useamman esteen, useamman esteen, ei tutkimustulosten valossa vain yhteen esteeseen keskittyminen tuota tuloksia näiden henkilöiden kohdalla. (OECD 2020.)

Kiristyneen sosiaaliturvajärjestelmään ja työttömyyteen kohdistuneen politiikan taustaeetoksena on ajatus siitä, että tekemällä työttömänä olosta mahdollisimman tukalaa, pelotevaikutus antaisi ihmisille motivaation etsiä ja hakeutua työtä kohti. Julkisessa keskustelussa on vain vähän puhuttu siitä, ettei työttömyys lähtökohtaisesti ole ihmisen oma valinta, tai että työttömien joukossa on edelleen suuri määrä työkyvyttömiä henkilöitä, joihin kohdistetut sanktiot ovat epäoikeudenmukaisia ja johtavat yksilötasolla syvenevään ahdinkoon. (Kuorikoski 2025, 22.) Nämä seikat ovat tosia monille sosiaalihuollon asiakkaille ja sosiaalihuollon ammattilaisille. Osa työttömistä henkilöistä on tosiasiallisesti työkyvyttömiä, mutta lainsäädäntö velvoittaa heitä rekisteröitymään työnhakijoiksi (Kauhanen ym. 2022; Mäkinen & Ojala 2024).

Pitkäaikaistyöttömiksi luokiteltiin Suomessa huhtikuussa 2026 noin 139 188 henkilöä (Työlisyyskatsaus 2026). Tämän lisäksi merkittävä osa työikäisistä jää kokonaan työvoiman ulkopuolelle, mikä korostaa tämän ongelman huomattavaa laajuutta. Niistä elämänkuluista, joiden myötä yksilöt joutuvat syrjään työmarkkinoilta, on vain rajallisesti tutkimustietoon perustuvaa ymmärrystä, vaikka ammattilaisille onkin kertynyt aiheesta paljon kokemustietoa. Pitkäaikaistyöttömiksi joutuvien henkilöiden kulkemia palvelupolkuja ei ole tutkittu riittävästi. Esimerkiksi nuorten miesten kohdalla tiedetään tutkimusten valossa, että osa heistä kulkee työmarkkinoilta syrjään johtavia polkuja ja elämänuria. (Saloniemi ym. 2020.)

Aikuissosiaalitalityössä työskennellään hyvin usein pitkään työttöminä tai työn ulkopuolella olevien asiakkaiden parissa. Työn arjessa havaitaan, millaisia sosiaalisia ongelmia ja vaikeita olosuhteita työn ulkopuolella olemiseen liittyy yksilön kannalta: köyhyyttä, työterveyspalvelujen ulkopuolella olemista, niukkoja sosiaalisia suhteita ja verkostoja, häpeää, syyllisyyttä, ahdistuneisuutta, näköalattomuutta, velkaantumista ja osattomuutta. Vaikka tulevaisuudessa aikuissosiaalitalityön rooli kapenisi työllistymisen edistämisen näkökulmasta, aikuissosiaalitalityön asiakkaat tulevat jatkossakin kärsimään niistä ongelmista, joita pitkään työn ulkopuolella oleminen tuottaa. Siksi työttömyyden monet kasvot tulevat jatkossakin olemaan aikuissosiaalitalityössä läsnä.

Olen aineistoa analysoidessani ja raportoidessani pohtinut tutkimuseettisiä näkökulmia. Keskeisin niistä liittyy aineiston huolelliseen pseudonymisointiin. Aineistoista tehtyjä tulkintoja tulee kontekstoida ja suhteuttaa aineiston pieneen kokoon ja laadulliseen luonteeseen. Tutkimuksella ei tavoitella yleistettävyyttä,

minkä vuoksi siitä ei tulisi vetää johtopäätöksiä koskemaan liian laajasti sosiaalityön asiakastyötä. Tiedostan työni rajallisen luonteen suhteessa laajaan aikuissosiaalityön kenttään ja asiakkaiden moninaisiin elämäntilanteisiin. Erityisesti tiedon käyttämiseen liittyy eettisiä näkökulmia, millä Pohjola (2007) viittaa siihen, kuinka ja millaisiin tarkoituksiin tutkimustietoa hyödynnetään tutkimuksen julkaisun jälkeen. Pidän tärkeänä, että tutkimuskohdetta, sosiaalihuollon ammattilaisia ja työn ulkopuolella olevia asiakkaita, käsitellään raportissani kunnioittavasti ja toiseuttavia puhetapoja välttäen.

Keskeiset käsitteet ja teoreettinen viitekehys

Aikuissosiaalityö

Työni keskeinen konteksti ja käsite on aikuissosiaalityö. Vaikka palvelutehtävuokituksessa aikuisten sosiaalipalveluista puhutaan työikäisten palveluina, käytän itse aikuissosiaalityön käsitettä. Aikuissosiaalityö sisältää käsitteenä sosiaalityön tutkimusta, ammatillisia käytäntöjä ja perinteitä, jotka koskevat aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä. Tutkimukseni käsittää palvelutehtäviä laajemmin havaintoja yhteiskunnasta ja aikuisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä. Aikuissosiaalityö on käsitteenä otettu käyttöön vasta 2000-luvulla, joten siihen liittyvää tutkimusta ja ammatillisten käytäntöjen kehittämistä ei ole vielä kovinkaan pitkältä ajalta. Aikuissosiaalityön tehtäväkenttä määrittyy sen kautta, mitä se ei ole: se ei ole gerontologista, eli ikäihmisten parissa, tai lastensuojelun, eli lasten parissa, tehtävää sosiaalityötä. Aikuissosiaalityötä tehdään aikuisväestön parissa, mutta sen yhteys rakenteelliseen sosiaalityöhön, yhteisösosiaalityöhön ja etsivään sosiaalityöhön on kiistaton ja ilmeinen. (Kuorikoski 2025, 25; Karjalainen ym. 2019, 18.)

Käsite *työikäisten palvelut* on oman käsitykseni mukaan problemaattinen ensinnäkin siksi, että se käsitteenä pitää sisällään ajatuksen työstä, vaikka asiakkaille työelämä voi olla hyvin kaukainen tai poissuljettu elämäalue. Toisekseen työikäisten palveluista puhuminen häivyttää pois sosiaalityön käsitteen, joka on kuitenkin aivan keskeinen, kun puhutaan sosiaalihuollosta aikuisten parissa. Aikuissosiaalityö on lisäksi henkilökohtaisesti ammatillinen kotipesäni, sillä olen työskennellyt koko työurani nimenomaan aikuissosiaalityöntekijänä ja aikuissosiaalityön kehittäjänä, mikä tekee aikuissosiaalityön käsitteestä itselleni erityisen läheisen ja tärkeän.

Työkyvyn tuki

Keräämäni aineiston kannalta keskeinen käsite on työkyvyn tuki, koska kaikki tarinat käsittelevät työskentelyä työkyvyn selvittämiseksi, kohentamiseksi ja tukemiseksi. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön määritelmässä vuodelta 2020 työkyvyn tuki määriteltiin seuraavasti: ”Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön työkyvyn tuki tarkoittaa asiakkaan tarpeiden tunnistamista ja palvelupolun luomista hänen kanssaan. Työkyvyn tuen tavoitteena on, että työttömien asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn tarve tunnistetaan aiempaa paremmin ja heitä autetaan kohti työelämää.” Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mukaan palveluissa tulee toteutua työttömien työkyvyn tuen tarpeen tunnistaminen, asiakkuuden tulee alkaa matalalla kynnyksellä ilman lähetettä ja palvelutarpeet tulee arvioida. (STM 2020.)

Näkemykseni mukaan työkyvyn tuen määritelmän taustalla on holistinen ihmiskäsitys, eli työkyky ei ole irrallinen ulottuvuus ihmisessä, vaan se rakentuu psyykkisten, fyysisten ja sosiaalisten olosuhteiden kautta. Tämän vuoksi nämä kaikki ulottuvuudet tulee huomioida työkykyä tarkasteltaessa. Työkyky ei ole ihmisen ominaisuus tai pysyvä piirre, vaan kontekstiin, eli työhön, liittyen kunkin yksilön kyky ja mahdollisuus saada työtä, säilyttää työ ja edetä työssä. Työkykyä tuleekin arvioida työn kontekstissa. Työkyvyttömyyttä sen sijaan arvioidaan suhteessa sairausvakuutus- ja eläkelakien vaatimuksiin, jolloin keskeistä on lääketieteen tieto. (Järvikoski ym. 2025, 66.) Aikuissosiaalityössä työskennellään usein sekä työkyvyn tukemisen että työkyvyn arvioinnin parissa. Nämä kaksi tehtävää on kuitenkin nähtävä erillisinä, vaikka ne ammatillisissa käytännöissä usein lomittuvatkin keskenään.

Allianssi

Allianssi on alun perin psykoterapeuttinen käsite, jolla tarkoitetaan terapeutissa suhteessa tapahtuvaa potilaan ja terapeutin terapeutista yhteistyösuhdetta. Sosiaalityössä allianssilla tarkoitetaan asiakkaan ja ammattilaisen välistä vuorovaikutuksellista yhteistyösuhdetta, eli liittoutumista yhteen. Sosiaalityön allianssin syntyminen on merkittävä tekijä yhteistyösuhteen laadun ja positiivisten vaikutusten kannalta. Esimerkiksi käypähoitosuositusten mukaan allianssi selittää hoidon tuloksellisuutta (Lindfors & Stenberg 2020). Samoin kuin terapiatyössä, myös sosiaalityössä allianssin muodostuminen on työn vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta selittävä tekijä. (de Greef ym. 2017.)

Sosiaalityössä allianssia haastavat viranomaisrooliin liittyvä valtapositio ja viranomaisvelvoitteet. Viranomaisrooli voi tuottaa asiakkaalle vastarintaa, jota purkaakseen ammattilaisen on kiinnitettävä erityistä huomiota asiakasta kunnioittavaan vuorovaikutukseen. (Juhila 2006, 175–178.) Allianssin syntyminen edellyttää ammattilaiselta hyviä vuorovaikutustaitoja, aitoa läsnäoloa ja kykyä muodostaa emotionaalinen suhde asiakkaaseen. Allianssin muotoutuminen liittyy tiiviisti myös asiakkaan ja ammattilaisen yhdessä muodostamiin tavoitteisiin, motivaation löytämiseen ja ylläpitämiseen sekä tavoitteisiin sitoutumiseen. (Karttunen 2021, 210–212.) Allianssin käsite on vahvassa yhteydessä suhdeperustaisuuden ja dialogisuuden käsitteisiin. (Matthies, ym. 2021, 191)

Kriittinen realismi

Kriittinen realismi on vakiinnuttanut asemaansa sosiaalitieteissä tieteenfilosofisena suuntauksena sosiaalisen konstruktionismin rinnalle. Sosiaalinen konstruktionismi on ollut valtavirtainen suuntaus jo useamman vuosikymmenen ajan myös sosiaalityön tutkimuksessa, mutta sen rinnalle on noussut kilpailijaksi kriittinen realismi. Realismiin pohjautuvien käsitysten mukaan on olemassa meistä riippumaton todellisuus. (Mäntysaari ym. 2018.) Tieteenfilosofisena suuntauksena kriittisen realismin isänä voidaan pitää Roy Bhaskaria, joka teoriassaan vuodelta 1975 esittää transendentiaalisen realismin (myöhemmin kriittisen realismin) olevan positivismin ja sosiaalisen konstruktionismin sijaan oikea todellisuutta ja tietämistä kuvaava teoria. Kriittisessä realismissa tietämisen kohteena ovat ilmiöitä tuottavat rakenteet ja mekanismit, eivät ilmiöt sinänsä. (Emt, 190–191.)

Mekanismi on yksi kriittisen realismin keskeisistä käsitteistä (Blom & Morén 2007; Matthies ym. 2021, 193; Kuorikoski 2025, 28–31). Sosiaalityön asiakastyötä selittävät mekanismit ovat sosiaalisia mekanismeja, jotka vaikuttavat sosiaalisessa kerrostumassa ja aktivoituvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ne voivat aktivoida myös psykologisia mekanismeja ollessaan yhteyksissä toisiinsa. (Matthies ym. 2011.) KAImer-teoriassa mekanismien avulla pyritään selittämään, miten ja miksi tietyt ilmiöt syntyvät tietyissä konteksteissa. Sosiaalisten ilmiöiden ja yhteiskunnan tasolla mekanismien vaikutukset vaihtelevat eikä tuloksia voida ennustaa samalla tarkkuudella kuin laboratorio-olosuhteissa. (Kuorikoski 2025, 28–31.) Blomin ja Morénin (2007) mukaan sosiaalityössä vaikuttavat mekanismit aktivoituvat kolmen tekijän yhteisvaikutuksessa: voimista (ihmisen intentiot, motiivit ja harkinta), vuorovaikutuksesta ja (vuorovaikutuksen) rakenteista. Muutokset ovat sen seurausta, että nämä mekanismit aktivoituvat tietyissä olosuhteissa.

Aineisto ja analyysi

Kehittämistyöni on käytäntötutkimus, jossa olen kehittäjäsosiaalityöntekijän positiosta tarkastellut tutkivalla työotteella onnistumisia aikuissosiaalityön asiakastyössä (Uggerhøj & Lundemark Andersen 2024). yhteiskunnallisena viitekehyksenä on parhaillaan käynnissä oleva murros työllistymistä edistävien palvelujen kokonaisuudessa. Kuntouttavan työtoiminnan lainsäädäntöön ja muiden työllistymistä edistävien palvelujen järjestämisvastuuseen on tulossa muutoksia. Samaan aikaan työllisyyspalveluissa on käynnissä laajaa kehittämistyötä, kun työllisyyspalvelujen järjestämisvastuu on siirtynyt valtiolta kunnille. Vuonna 2025 valtion vastuualueelta kuntien vastuulle siirtyneitä uudistettuja työllisyyspalveluita koskevissa varhaisissa arvioinneissa on noussut esiin riskejä, kuten hyvinvointialueiden, työllisyyspalveluiden ja Kelan päällekkäisiä vastuita sekä rahoitukseen liittyviä paineita (Niemi 2023). Vuoden 2025 voimaan tulleen TYM-lain mukaisesti Pirkanmaalla TYM-työtä, eli työllisyyden edistämiseksi toteutettavaa monialaista palvelua, toteutetaan soteasemilla. Sen tavoitteena on synnyttää tarvittaessa monialaista yhteistyötä yhteisen asiakkaan parhaaksi ja työkyvyn tukemiseksi.

Pirkanmaalla kuntouttavaa työtoimintaa ja sosiaalista kuntoutusta toteutetaan eri puolilla Pirkanmaata työpajoissa ja toimintakeskuksissa. Sosiaalihuoltolakiin on kuitenkin esitetty muutoksia, joiden on määrä astua voimaan vuoden 2027 alussa. Luonnoksen hallituksen esityksestä uudeksi sosiaalihuoltolaiksi sekä Sosiaali- ja terveysministeriön ehdottaman työryhmäesityksen mukaan nykyinen laki kuntouttavasta työtoiminnasta kumottaisiin, ja työikäisille järjestettäisiin toimintakykyä ja osallisuutta tukevia palveluita uudenaikaisena kokonaisuutena. (Valtioneuvosto 2026.) Esitetyt muutokset vaikuttaisivat voimakkaasti siihen, millainen painopiste aikuissosiaalityöllä olisi jatkossa työikäisten asiakkaiden parissa tehtävässä työssä ja millaiseksi aikuissosiaalityön asiakaskunta tulisi muodostumaan, kun työllistymistä edistävien palvelujen laajuus ja asiakasmäärät mahdollisesti vähentyisivät uuden lainsäädännön myötä.

Tutkimuksellisen kehittämistyöni aineisto muodostuu Pirkanmaan hyvinvointialueella työskentelevien sosiaalipalvelujen työntekijöiden kirjoittamista onnistumisen tarinoista. Aineisto kerättiin avopalvelujen

palvelulinjan eri vastuualueiden työkyvyn tuen työryhmään kuuluvilta ammattilaisilta touko-elokuussa 2025. Olen analysoinut tarinoita laadullista, narratiivista analyysimenetelmää käyttäen. Analyysin lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan kielen ja tarinoiden kautta rakennetaan maailmaa ja todellisuutta. (Parton 2000.)

Narratiivisessa tutkimuksessa sanaa narratiivi on suomennettu sekä kertomuksen että tarinan käsitteillä ja niitä on käytetty rinnakkain. Kertomus viittaa tarinan esitystapaan merkkien muodossa, mutta se voidaan nähdä tarinaa laajempänä kokonaisuutena yksi kertomus voi sisältää useita tarinoita (Hänninen 2003, 16–23). Narratiivisessa analyysissä keskeisiä ovat tarinan eri elementit: alku, loppu, toimijat ja toimijoiden roolit. Lisäksi analyysissä keskitytään tarkastelemaan, millaisia merkityksiä kirjoittajat ovat antaneet onnistumisen käsitteelle; kuinka he ovat jäsentäneet onnistumista omassa työssään. Painopiste on nimenomaan sen tarkastelemisessa, mitä sosiaalihuollon ammattihenkilöt käsittävät onnistumisena eikä niinkään se, kulkiko asiakkaan elämänsä yhteiskunnassa yleisesti onnistumisena tai menestymisenä katsottua lopputulosta kohti. (Parton 2000; Saastamoinen 1999.)

Asiakkaiden tosiasialliset elämäntapahtumat eivät ole analyysin kohteena, vaan kirjoittajien niille ja omalle työnsä antamat merkitykset. Tämä rajausta liittyy toisaalta aineiston luonteeseen ja toisaalta kiinnostukseni kohteeseen: on tärkeää tavoittaa jotakin siitä, mitä asiakastyötä tekevä ammattilainen pitää onnistumisena työssään. Aineiston analyysissä hyödynnän teoreettisena viitekehyksenä kriittisen realismin KAIMer-teoriaa sosiaalisten mekanismien näkökulmasta. Olen esittänyt aineistolle kysymyksen: millaiset työskentelymenetelmät ja työtavat tuottavat onnistumista sosiaalityössä ja millaisia sosiaalisia mekanismeja niihin kytkeytyy? KAIMer-teoriaa (ks. Blom & Morén 2009) hyödynnän siltä osin kuin se on tarkoituksenmukaista aineiston sisältöjen ja laadun kannalta. Kielellinen käänne paikantuu sosiaalityöissä sosiaalisen konstruktionismin valtavirtaistumiseen muutama vuosikymmen sitten. Sosiaalinen konstruktionismi on saanut sosiaalityön tutkimuksessa kilpailijakseen kriittisen realismin, jonka mukaan on olemassa realistinen todellisuus, vaikka havaintomme siitä ovatkin puutteellisia. (Mäntysaari ym. 2018.)

Aineisto koostuu yhteensä yhdestätoista (11) tarinasta, jotka olen kerännyt Pirkanmaan hyvinvointialueen sosiaalipalvelujen työntekijöiltä touko-kesäkuussa 2025. Pyysin eri palvelujen työntekijöitä kirjoittamaan tekstiä tarinamuodossa onnistuneesta asiakastapauksesta, josta on tunnistetiedot poistettu. Onnistumisen laatua tai luonnetta ei rajattu etukäteen tarkasti, jotta kirjoittajille jäi väljyyttä määritellä oman työnsä ja työorientaationsa lähtökohdista onnistumisen käsitettä. Ohjeeksi annettiin sanoitus ”(o)nnistuminen voi tarkoittaa asiakkaan kanssa tehdyn yhteisen työn tavoitteisiin pääsemistä, onnistunutta vuorovaikutusta tai työntekijän onnistumista ammatillisesti.” Kirjoittaminen oli työntekijöille vapaaehtoista ja se tehtiin työajalla.

Tarinoita ovat kirjoittaneet sekä sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat, työkykykoordinaattorit että kuntouttavan työtoiminnan ohjaajat. Käytän heistä kaikista käsitettä ammattilainen. Ohjeistin kirjoituspyynnössäni kuvaamaan aitoa mutta tunnistamattomaksi muokattua asiakastapausta, joka kuvastaa

ammattilaisen mielessä onnistumista asiakastyössä. Ohjeelliseksi pituudeksi määrittelin noin yhden A4-arkin. Tarinat noudattelivat ohjeellista pituutta tarkasti. Analyysivaiheessa kävin keskusteluja kirjoittamiskutsuun osallistuneiden työkyvyn tuen työryhmän jäsenten kanssa varmistaakseni alustavien analyysin tulosten olevan ammattilaisten näkökulmasta tunnistettavia ja todentuntuksia. Näin pyrin välttämään tutkijan liiallista tulkintaa ja tavoittamaan paremmin asiakastyötä tekevien ammattilaisten kokemusmaailmaa. Saamani palaute oli rohkaisevaa: ammattilaiset tunnistivat alustavan hahmotelmani realistiseksi ja se vastasi heidän ammatillisia kokemuksiaan.

Olen analysoinut tarinoita narratiivisen analyysin avulla. Ensin numeroin tarinat ja sen jälkeen hahmottelin niissä toistuvia narratiivisia elementtejä. Lisäksi olen käyttänyt väljästi KAIMer-teorian viitekehystä havainnollistaakseni tarinoissa ilmentyviä sosiaalisia mekanismeja. Tarinallisten elementtien hahmottelun jälkeen tematisoin sisältöjä neljään kategoriaan, joista käytän nimitystä työmenetelmät, jotka nimesin sisältöjä kuvaavasti. Sen jälkeen poimin kutakin työmenetelmää havainnollistavia aineisto-otteita. Erilaisia työmenetelmiä saattoi löytyä useita samasta tarinasta, mutta joissakin tarinoissa ilmeni vain yhtä menetelmää.

Narratiivinen lähestymistapa tutkimusaineistoihin sopii yhteen sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtien kanssa. Sen mukaan maailma on tekstuaalinen, eli syntynyt kertomuksista ja merkityksistä. Postmodernissa maailmassa suuret kertomukset, metanarratiivit, ovat menettäneet merkitystään, ja niiden rinnalle ovat nousseet pienet, paikalliset ja yksilölliset narratiivit, joita käytetään sosiaalisen todellisuuden selittäjinä (Parton ym. 2000, 48). Narratiivilla on voimaa muokata ja rakentaa todellisuutta. Käsitykset ja merkitykset, joita annetaan henkilökohtaisille tarinoille, saavat vahvan aseman elämänkulun ja tehtyjen valintojen selittäjinä. Niiden kautta rakennetaan myös identiteettejä ja ollaan suhteessa yhteiskuntaan. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyyden tarina voi vahvistua henkilön kokemaksi identiteetiksi, jolloin siitä eroon pyristely voi olla hyvin vaikeaa. Tämän vuoksi tarvitaan ongelmakeskeisiä tarinoita purkavia tarinoita. (Emt. 50.)

Narratiivisessa tutkimuksessa muutos on keskeinen tutkimuksen kohde. Keskeisiä käsitteitä ovat toimijuus ja toimijoiden ottamat positiot. Tarinassa tapahtuvat käänteet, joihin liittyy muutosprosessi, ovat erityisesti kiinnostuksen kohteena. Huomiota keskitetään myös siihen, kuinka julkiset narratiivit ja metanarratiivit näkyvät tarinassa. Sidoksisuus on narratiivisessa analyysissä erillisiä kategorioita oleellisempaa. Tarinassa on alku, keskikohta ja loppu. Huomio keskittyy analyysissä suhteisiin sekä symbolisiin ja materiaalsiin käytäntöihin. (Saastamoinen 1999.)

Narratiivisen analyysin kautta voidaan hahmottaa tarinoiden sisältävän kausaliteetteja, eli syy-seuraussuhteiden tason, emotionaalisen tason, toimijuuteen ja toimijan vastuuseen liittyvän moraalisen ulottuvuuden tason sekä arvojen ulottuvuuden tason. Arvojen tasolla tarkastellaan yksittäisen ihmisen toiminnan sijaan yleisemmin sitä, mikä on ylipäätään merkityksellistä, hyvää ja arvokasta; mikä taas merkityksetöntä, huonoa ja arvotonta. Tälle tasolle rakentuvat tarinan sanoma ja opetus (Jokinen 2014, 200; Hänninen & Koski-Jännes 2000, 200–201.)

Onnistumisen tarinat sosiaalityön vaikuttavuuden kuvaajina

Onnistumisen tarinoita aikuissosiaalityössä tutkineen Arja Jokisen (2014) mukaan sosiaalityön onnistuminen on alati yhteiskunnallisen määrittelyn kohteena. Onnistumista voi tarkastella toisaalta asiakkaan näkökulmasta, toisaalta yhteiskunnallisten tehtävien täyttymisen tai ammattilaisen itseymmärryksen näkökulmista. Joka tapauksessa onnistuminen rakentuu aina suhteessa johonkin: tavoitteisiin, resursseihin, aikaan tai lähtötilanteen vaikeuteen. (Emt, 197.) Tässä nimenomaisessa työssä onnistumisen arvioiminen paikantuu erityisesti työntekijöiden omiin tulkintoihin siitä, millä tavoin asiakastyössä on onnistuttu, mikä selittää onnistumista (onnistumisen mekanismit) ja millaisia vaikutuksia onnistuneella sosiaalityöllä on ollut asiakkaan elämään, asiakassuhteeseen tai työntekijään itseensä. Onnistuminen rakentuu hyvin usein suhteessa lähtötilanteen vaikeuteen, tietynlaiseen toivottomuuden olotilaan, josta onnistuneen työskentelyn kautta on päästy eteenpäin. Lisäksi onnistuminen rakentuu suhteessa asiakkaan kanssa yhdessä asetettuihin tavoitteisiin.

Aila-Leena Matthiesin ym. artikkelin (2021, 189) mukaan sosiaalihuoltolain kautta arvioituna aikuissosiaalityön vaikuttavuus paikantuu asiakkaan hyvinvoinnin, turvallisuuden ja osallisuuden lisääntymiseen ja eriarvoisuuden vähentymiseen. Kirjoittajien mukaan keskeiseksi määrittyy sen arvioiminen, miten hyvin aikuissosiaalityössä onnistutaan tukemaan asiakkaan omaa tavoitteenasettelua ja käsityksen rakentumista siitä, millaisia muutoksia hänen elämäntilanteessaan tulisi tehdä. Suomessa tehtyjen tutkimusten perusteella aikuissosiaalityön vaikuttavuutta selittävät tekijät näyttävät liittyvän suhdeperustaisuuteen ja asiakassuhteessa tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Lisäksi tutkimusten mukaan vaikuttavuuteen liittyvät ne rakenteelliset olosuhteet, joissa asiakastyötä tehdään, kuten vallitseva poliittinen ilmapiiri ja ohjaus, viranomaistyön kulttuuri ja erilaiset valtaan liittyvät asetelmat. Näin ollen vaikuttavuus syntyy asiakassuhteen vuorovaikutuksen ja rakenteellisten tekijöiden yhteisvaikutuksessa. KAIMEr-teorian käsityksen mukaan näihin keskinäisiin suhteisiin liittyy aina myös jännitteitä. (Emt, 190.)

Aikuissosiaalityö on määrittynyt vallalla olevien ideologisten suuntausten kautta. Viimeisimpinä vuosikymmeninä aikuissosiaalityön käytäntöjä on muokannut erityisesti uusliberalistiseen julkishallintoon liittyvä case managerointi, jossa sosiaalityön tehtäväksi on määrittynyt erityisesti asiakkuuksien hallinta ja palvelujen koordinointi. Tätä työskentelyorientaatiota on kritisoitu varsinkin siitä näkökulmasta, että se on kaventanut suhdeperustaisuutta ja pitkäjänteistä, luottamukseen perustuvaa asiakassuhdetta, jonka edellä mainittuna on todettu olevan nimen omaisesti aikuissosiaalityön vaikuttavuutta selittävä tekijä. Asiakastyön pilkkominen eri prosesseihin, työntekijöille tai yksittäisiksi palveluiksi on arvioitu heikentäneen työn tehokkuutta ja vaikutuksia. (Matthies ym. 2021, 191.)

Onnistumista tuottavien mekanismien aktivoituminen vaatii aikaa luottamuksen rakentumiselle. Kun huomioidaan aikuissosiaalityön asiakkaiden pitkittyneet, komplisoituneet ja kerrostuneet olosuhteet ja

elämäntilanteet, on luonnollista todeta, etteivät nopeat siirtymät työntekijältä tai palvelusta toiseen tuota vaikuttavuutta, vaan päinvastoin saattavat jopa kumuloitua vahvistamaan aiempia huonoja palvelujärjestelmäkokemuksia ja syventää epäluottamusta auttamisjärjestelmää kohtaan. Tehokkuus ja vaikuttavuus eivät siis kulje käsi kädessä sosiaalityössä, jos tehokkuudella tarkoitetaan nopeaa läpivirtausta tai mahdollisimman suurta määrää asiakasvastaanottotilanteita. (Matthies ym. 2021, 191–192; Kuorikoski 2025, 24.) Tutkimusten valossa huomiota tuleekin kiinnittää asiakastyön menetelmiin, jotka parantavat kohtaamisten laatua sekä keinoihin vahvistaa asiakkaan ja työntekijän keskinäistä sitoutumista yhteiseen työskentelyyn ja ratkaisujen löytämiseen yhdessä asiakkaan kanssa (Matthies ym. 2021, 191–192; Nyman ym. 2026).

Sosiaalityön vaikuttavuutta voidaan arvioida mitattavissa olevin tuloksin, kuten siirtyminä työttömyydestä työelämään, raskaiden palvelujen käyttäjästä itsenäisesti pärjääväksi henkilöksi tai sosiaalisesti eristyneestä henkilöstä yhteisön jäseneksi. Lisäksi vaikuttavuutta voidaan arvioida asiakkaiden kokemusten kautta: kuulluksi tulemisen kokemuksina, laadukkaiden kohtaamisten kokemuksina, minäpystyvyyden vahvistumisena tai suunnan löytymisenä omalle elämälle. Edellä mainittujen lisäksi vaikuttavuutta voidaan arvioida yhteiskunnallisten mittareiden kautta: väestösuhteiden parantumisena, turvallisuuden kokemuksen kasvuna, asunnottomuuden ja köyhyyden vähenemisenä. Sosiaalityön vaikuttavuutta ja vaikutuksia voidaan kuitenkin tarkastella myös joidenkin kehityskulkujen estämisellä ja ehkäisemisellä: yksinäisyyden ja osattomuuden kokemusten vähentymisenä sekä ennen aikaisten kuolemien ja itsemurhien ehkäisynä. (Kuorikoski 2025; Nyman 2026.)

Tulokset

Vaikka analysoin tarinoita laadullisesti tekstianalyysin menetelmällä, voi tarinoista tehdä johtopäätöksiä myös aikuissosiaalityön vaikuttavuuteen ja vaikutuksiin liittyen. Alla olevassa onnistumisen tarinassa sosiaalityön vaikuttavuus konkretisoituu arvioni mukaan sekä yksilön hyvinvoinnin ja terveyden, työllistymiseen liittyvän siirtymän ja toimintakyvyn vahvistumisen että yhteiskunnallisten vaikutusten tasoilla. Asiakkaan tarinassa edetään konkreettisena siirtymänä raskaiden palvelujen käyttäjästä itsenäisesti pärjääväksi muiden auttajaksi. Asiakas kokee oman pystyvyytensä kohenemista. Hän etenee yhteiskunnallisena siirtymänä niin sanotusta NEET-nuoresta¹ aktiiviseksi yhteisön jäseneksi.

OTE 1. (Tarina 8.) *Juuri täysi-ikäistynyt nuori asiakas tuli oppilaitoksen ohjaamana (asiakkaakseni). Opinnot eivät edenneet jatkuvien poissaolojen vuoksi, nuoren ahdistus oli ylivoimaista, sosiaaliset tilanteet pelottivat ja ryhmässä oleminen ei onnistunut, julkisessa liikenteessä yksin kulkeminen oli mahdotonta. Tapaamisellamme nuori oli pelokas, hyvin vähäsanainen ja vältteli katsekontaktia. (...) Hänellä oli juuri päättynyt säännöllinen mielenterveyden hoitokontakti 18 vuotta täytettyään, ja jono aikuisten puolelle erikoissairaanhoidon oli arviolta reilusti yli vuosi. (...)*

(Työskentely) päättyi hiljattain nuoren valmistuttua koulusta ja ilmoitettuaan, että on lähdössä vapaaehtoistöihin ulkomaille. Jono mielenterveyden erikoissairaanhoidon jatkui tällöin edelleen, mutta

¹ NEET-nuorella viitataan työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolella (Not in Employment, Education or Training) oleviin nuoriin, suomalaisen ikämääritelmän mukaan 15–29-vuotiaisiin henkilöihin.

nuori itse sanoitti, ettei tarvitse hoitoa enää, sillä niin moni asia hänen elämässään oli ottanut harppauksia eteenpäin, jotka suurelta osin olivat vaikuttaneet hänen arkeensa ja haasteisiin. Voin ajatella, ettei esimerkiksi aiemmin suunniteltua raskasta tuetun asumisen palvelua enää tässä kohtaa tulla tarvitsemaan, jos nuori palaa Suomeen vielä.

Tarinan valossa voidaan arvioida, että sosiaalihuollon ammattilaisen työskentely vaikutti asiakkaan tilanteessa siten, ettei psykiatrasta hoitoa tai raskaita asumispalveluita asiakkaan itsensä mukaan enää tarvittu. Hänen pystyvyytensä ja sosiaalinen aktiivisuutensa oli kasvanut niin paljon, että hän koki olevansa valmis lähtemään ulkomaille vapaaehtoistyöhön.

Analysoin onnistumisen tarinoita ensin narratiivisesti. Olen rakentanut aineistosta yhden tyyppitarinan, jonka kautta elävöitän aineistokokonaisuutta. Lisäksi analysoin tarinoissa ilmentyvää toimijuutta. Analysoin aineistoa myös sosiaalisten mekanismien näkökulmasta käyttäen viitekehyksenä KAIMer-teoriaa. Olen analyysissäni paikantanut, millaisia työskentelyn painopisteitä ja orientaatioita ammattilaiset ovat kuvanneet tarinoissaan. Käytän näistä nimitystä työmenetelmät, vaikka kyse ei olekaan varsinaisista menetelmistä tiukasti tulkittuina. Katson kuitenkin kyseessä olevan sattumanvaraisuutta tietoisempia ammatillisia valintoja ja punnittuja työtapoja, jotka selittävät työssä onnistumista ja hyvin edenneitä asiakassuhteita. Systematisoin aineistosta neljä (4) ammatillista työmenetelmää, jotka selittävät onnistumista. Näitä ovat toivon luominen; sinnikkyys ja suhteeseen asettuminen; asianajo ja vyyhtien auki keriminen sekä suhdeperustaisuus. Olen tarkastellut näitä työmenetelmiä rinnakkain toimijuuden analyysin, sosiaalisten mekanismien ja rakenteellisen ulottuvuuden kanssa, mikä muodostaa analyysini kehikon.

Tyyppitarina: Pitkäaikaistyöttömyyden toivottomuudesta kohti mahdollisuuksia ja toiveikkuutta

Tyyppitarina on monista yksittäisistä tarinoista koostettu ja syntetisoitu tarina, joka kuvastaa aineiston kannalta keskeisiä ja merkityksellisiä tarinan elementtejä, kuten tarinan kulkua, muutoskohtia, toimijoita ja rooleja ja tarinan sisältämiä merkityksiä. Arja Jokinen analysoi (2014) aikuissosiaalityön onnistumisen tarinoita artikkelissaan kolmen tyyppitarinan kautta. Tyyppitarinat olivat kriisiaputarina, suhdetarina ja palvelujärjestelmätarina. Hän hahmotteli jokaiselle tarinatypille ominaista asiakkaan ja työntekijän toimijuutta, muutosta, onnistumisen ytimessä olevia sekä onnistumisen kannalta tärkeitä seikkoja. Olen hahmotellut aineistoni perusteella yhden tyyppitarinan, johon olen syntetisoinut usein toistuvia, vallitsevia ja keskeisiä teemoja ja tarinan käänteitä. Olen tarinani otsikossa korostanut pitkäaikaistyöttömien henkilöiden kokemaa toivottomuutta, joka kuitenkin kääntyy kohti mahdollisuuksia ja toiveikkuutta sosiaalityön työskentelyn myötä. Tyyppitarina on täten tyypiltään progressiivinen muutostarina (Gergen 2005.), jossa tapahtuva muutos on eteenpäin suuntaava ja positiivinen.

Tyyppitarina 1. Asiakkaan alkutilanne kuvautuu vaikeana: työttömyys on jatkunut useita vuosia. Työkyky kuvautuu monin tavoin alentuneeksi. Asiakkaalla on useita fyysisiä sairauksia ja lisäksi psyykkisiä oireita, kuten masennusoireita ja ahdistuneisuutta. Asiakas on ollut erilaisissa terveydentilan selvittelyissä, mutta niillä ei ole ollut työkykyä kohentavia vaikutuksia. Työllistymisen esteinä ovat lisäksi heikko taloustilanne ja velkaantuminen. Asiakkaan psyykkiset oireet ilmenevät sosiaalisten tilanteiden pelkona, eristäytymisenä ja heikkona luottamuksena omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa. Asiakkaalla on taustalla useita pettymyksiä,

sillä yrityksistään huolimatta kuntoutuskeinot tai työllistymistoimet eivät olleet vieneet häntä eteenpäin tavoitteissaan. Asiakas kokee työskentelyn alkaessa toivottomuutta ja näköalattomuutta.

Työskentelyvaihe sosiaalihuollon ammattilaisen kanssa sisältää useita erilaisia toimenpiteitä, kuten yhteisiä verkostoneuvotteluita lääkärin, työllisyyspalvelujen, Kelan ja muun verkoston kanssa. Useiden toimenpiteiden, verkostoneuvottelujen ja käänteiden kuvaaminen ilmentää asiakkaan tilanteen kompleksisuutta: yksi keino tai ratkaisu ei riitä, vaan tarvitaan moninaista, laaja-alaista ja samanaikaista työskentelyä. Ammattilainen selvittelee usein laajasti ja sinnikkäästi aiempia kuntoutusjaksoja ja lääkärinlausuntoja. Nimenomaan työntekijän sinnikkyys näyttäytyy usein merkittävänä käänteentekevänä seikkana aiempiin palvelukokemuksiin verrattuna. Niissä asiakas oli jätetty yksin selvittelemään monimutkaisia tilanteita tai ohjattu seuraavan ammattilaisen pakeille.

Käännös parempaan, eli muutoskohta, kuvautuu tyyppitarinassa selkeänä. Muutoskohdassa asiakas ensimmäisen kerran uskaltaa kertoa häpeää tuottavasta ongelmastaan, josta perimmiltään on hänen tilanteessaan kyse. Tällainen asia voi olla päihdekäyttö tai läheissuhteisiin liittyvät ongelmat. Usein muutoskohtaa on edeltänyt pitkä työskentely, jossa on vaadittu työntekijältä sinnikkyyttä ja vuorovaikutukselta luottamuksen rakentamista molemmien puolin. Taustalla on huonoja kokemuksia palvelujärjestelmästä: kokemuksia siitä, ettei apua ollut saanut tai asiakkaan tilannetta ei otettu vakavasti. Korjaavia kokemuksia syntyy vähitellen hyvien kohtaamisten, kuulluksi tulemisen tunteen ja asioihin tarttumisen kautta. Keskusteluissa keskityttiin asiakkaan voimavaroihin, vahvuuksiin ja unelmiin eikä niinkään aiempiin epäonnistumisiin, työkyvyn puutteisiin tai työllistymisen esteisiin.

Lopputilanteessa sekä asiakas että ammattilainen ovat tyytyväisiä yhteiseen työskentelyyn. Asiakas on edennyt pitkän työttömyysjakson jälkeen kohti omia tavoitteitaan. Ammattilainen iloitsee asiakkaan tavoitteiden toteutumisesta. Asiakassuhteen kuvataan myös itsessään tuottavan iloa ja onnistumista ammattilaiselle.

Ammattilaisen näkökulmasta onnistumista tuottivat erityisesti ne asiakastapaukset, jotka olivat haastavia, joko vuorovaikutuksen tai asiakkaan monimutkaisen tilanteen vuoksi. Onnistumisen tarinaksi valittiin monesti sellainen asiakaskuvaus, jossa ammattilainen oli muuttunut myös itse: hän oli joutunut refleктоimaan omaa ammatillisuuttaan erityisen haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Myös ammattilaisen antamalla ajalla ja sinnikkyydellä oli yhteys onnistumisen tarinan valikoitumiseen, sillä tyyppillisesti kuvattiin onnistumisen vaatineen aikaa ja intensiivistä tai sinnikstä työskentelyä. Monitoimijuus oli ammattilaista tukeva ja helpottava elementti, jonka merkitys korostui sitä mukaan, mitä vaikeampi asiakkaan tilanne oli. Muutoskohta paikantui useimmiten selkeästi tarinoissa, vaikka se ei useinkaan ollut dramaattinen, yksittäinen tapahtuma, vaan pienten muutosten jatkumo, joka vähitellen käänsi työskentelyn kohti onnistumista. Kaikissa tarinoissa onnistumisen keskeisimmäksi edellytykseksi kuvattiin luottamuksellista asiakassuhdetta ja sen rakentumista vuorovaikutuksessa. Aina asiakassuhteen vuorovaikutus ei ollut helppoa, vaan se saattoi olla myös vaativaa asiakkaan aiempien pettymysten, epäluottamuksen ja persoonaan liittyvien piirteiden vuoksi. Tällaisessakin tapauksessa luottamus kuitenkin rakentui vähitellen, mikä vahvisti luottamusta paitsi sosiaalityöhön, myös laajemmin palvelujärjestelmään.

Toimijuuden rakentuminen onnistumisen tarinoissa

Narratiivisen analyysin kannalta yksi keskeinen teema on toimijuuden rakentuminen tarinoissa. Keskeisiä kysymyksiä ovat: kuka tai ketkä ovat toimijoita, miten toimijuutta osoitetaan, millaisia toimijuuden paikkoja avautuu ja kuinka toimijuus kehittyy. (Saastamoinen 1999.) Aineistossani toimijoina ovat tyyppillisimmin

ammattilainen ja hänen asiakkaansa. Lisäksi tarinoissa usein kuvataan verkostojen tai muiden ammattilaisten toimintaa. Onnistumista selittävien tekijöiden paikantamiseksi on keskeistä tarkastella, miten toimijuutta kuvataan tarinoissa. Sosiaalityön perimmäisenä tavoitteena on vahvistaa asiakkaan omaa toimijuutta. Toimijuuden tarkastelu on oleellista siitakin näkökulmasta, millainen ihmiskäsitys ohjaa työttömien henkilöiden parissa työskentelyä. Onko työtön henkilö ensi sijassa hallinnan ja hallinnon kohteena vai onko hän itsenäisesti ajatteleva ja toimiva subjekti, joka tietää itse parhaiten, millaista tukea hän tarvitsee. Aktivointipolitiikassa korostuu usein työttömyyden hallinta ja työttömien sanktiointi; kun taas sosiaalityön tavoitteena on vahvistaa asiakkaan omaa subjektiviteettia ja valtaistumista. (Matthies ym. 2011; Kuorikoski 2025.)

Toimijuuden vahvistamisen prosesseista, oman paikan löytämisestä ja tilan ottamisesta on käytetty sosiaalityössä perinteisesti käsitettä *emansipaatio*. Emansipaatio on filosofinen käsite ja tarkoittaa vapautumista holhouksesta tai sorrosta. Emansipaatio sosiaalipedagogisena terminä tarkoittaa Nivalan ja Ryynäsen (2019) mukaan sitä kasvuprosessia, jossa ihminen oppii itsenäiseen ajatteluun ja toimimaan osana yhteisöä. Ihminen vapautuu kasvuaan ja hyvinvointiaan rajoittavista olosuhteista ja yhteiskunnan rajoituksista. Emansipaatio on sekä sisäinen että ulkoinen prosessi. Sisäisessä emansipaatiossa ihminen vapautuu häntä rajoittavista ajatusmalleista ja toimijuutta rajoittavista kulttuurinormeista. Ulkoisessa emansipaatiossa on kyse aktiivisesta toiminnasta muiden ihmisten kanssa, jotta yhteiskunta voisi muuttua vapaammaksi. Kun ihminen vapautuu omista haitallisista ja kahlitsevista uskomuksistaan, syntyy mahdollisuus yhteiskunnalliseen toimintaan. (Emt, 153–154.)

Käytän emansipaation käsitettä omassa analyysissäni, koska se sisältää yksilön sisäisten prosessien lisäksi myös vuorovaikutuksellisen ja rakenteellisen näkökulman. Toimijuuden vahvistuminen sisältää ajatuksen, ei pelkästään yksityisellä elämänalueella, vaan laajemmin yhteiskunnassa rakenteellisella tasolla. Autonominen toimija sekä haluaa että pystyy toimimaan myös yhteiskunnallisella tasolla muuttaakseen vallitsevia olosuhteita ja asiantiloja. (Nivala & Ryynänen 2019, 101–103.)

Aineistoni onnistumisen tarinoissa kuvataan, kuinka lannistunut ja toivonsa menettänyt asiakas voi yhteisen työskentelyn aikana kokea suurenkin muutoksen suhteessa itseensä ja ympäröivään maailmaan. Muutos voi olla sisäinen, mutta se voi lisäksi ilmetä ulkoisestikin, kuten seuraavassa tarinassa:

OTE 2. (Tarina 2.) *Yksi tärkeimmistä kysymyksistä oli se, että kun kysyin asiakkaalta, kun mielikuvituksessa kaikki on mahdollista, millaista sun elämä silloin on, kun sä elät ittelles tärkeää merkityksellistä elämää. Asiakas vastasi – empien, mutta aidosti. Syntyi keskustelu, joka ei rakentunut ongelmien ympärille, vaan toiveiden varaan. Tartuin ensimmäiseen mahdolliseen askelmerkkiin: soitin asiakkaan omavalmentajalle työllisyyspalveluihin. Kerroin tilanteen, asiakkaan tahtotilan ja ehdotin, että selvitetään työkokeilun mahdollisuus heti. Vastaus oli myönteinen. (...) Kun seuraavan kerran tapasimme asiakkaan kanssa ja juhlistimme asiaa, en voinut olla huomaamatta muutosta. Asiakas oli pukeutunut huolellisesti, olemus oli ryhdikäs, ja katse kirkkaampi. Hän puhui työvuoroistaan, vastuistaan ja tulevaisuudestaan – jokin oli muuttunut. Hänen puheistaan selviää, että hänellä oli nyt paikka, jossa hän oli tärkeä. Hänellä oli suunta, joka oli hänen omansa, hänen itsensä valitsema.*

Tarinassa asiakas oli hankalasta lähtökohdastaan huolimatta löytänyt itselleen ammattilaisen tuella työkokeilupaikan. Asiakkaan toimijuus vahvistuu tarinan kuvauksessa alun empivästä ja varovaisesta omien toiveidensa ilmaisemisesta lopun kuvaukseen siitä, kuinka asiakkaan puheista kuului kokemus oman paikkansa löytämisestä, itsensä tärkeäksi tuntemisesta ja itse valitusta suunnasta elämälle. Vahvistavien keskusteluiden ja ammattilaisen tuen avulla asiakas oli löytänyt itsestään voimavaroja, uskallusta ja päämäärätietoisuutta.

Useimmiten ammattilaisten toimijuus korostuu tarinoiden alussa; on ammattilaisten vastuulla edistää asioita, selvittää ja hankkia asiakkaan tarvitsemia palveluita. Tarinan käännekohta on useammassa tarinassa se, kun asiakas ottaakin vahvasti toimijuutta: kertoo rohkeasti päihdeongelmastaan tai vakuuttaa ammattilaiset verkostossa omalla puheellaan ja määrätietoisuudellaan. Tarinoiden loppua kohden ammattilaisten toimijuus vähenee ja asiakkaiden toimijuus kasvaa. Emansipaation prosessi näyttäytyykin sekä yksilöasiakkaan kohdalla että laajemmin kollektiivisesti, kun ammattilaisten joukko liittoutuu asiakkaan rinnalle ajamaan hänen asiaansa, kuten alla olevassa näytteessä:

OTE 3. (Tarina 5.) Onnistumista on ollut se, että on pystytty tekemään monialaista yhteistyötä joustavasti yli organisaatorajojen. On pystytty varmistamaan, että asiakkaan tilanne on tullut nähdyksi, kuulluksi ja oikea-aikaisesti autetuksi. Yhteistyötä on edesauttanut se, että kaikki toimijat ovat tunteneet ja tienneet toisensa sekä toistensa roolin. On tiedetty mistä kukin taho vastaa ja missä kukin on voinut asiakasta auttaa.

Onnistumisen tarinoista avautuvat työmenetelmät, toimijuudet, sosiaaliset mekanismit ja rakenteiden ulottuvuudet

Alla olevassa taulukossa on kuvattuna työmenetelmät; toimijuuden ilmenemismuodot ja toimijat; sosiaaliset mekanismit sekä rakenteiden ulottuvuudet. Taulukossa työmenetelmät ovat ammattilaisen käyttämiä menetelmiä, mutta toimijuutta jäsennetään sekä ammattilaisen että asiakkaan toimintana. Sosiaaliset mekanismit käynnistyvät ammattilaisen ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa, jota ilman ne eivät tulkintani mukaan tässä kontekstissa käynnistyisi. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvat prosessit ovat kaksisuuntaisia, jolloin sekä ammattilainen että asiakas ovat niiden käynnistäjiä ja toimijoita. Prosessi vaikuttaa siis yhtä lailla ammattilaiseen kuin asiakkaaseen. Rakenteiden ulottuvuus tuo esiin sosiaalisten mekanismien yhteyden yksilötason ylittävään toimintaan, jonka tavoitteena on muokata rakenteita ja vallitsevia olosuhteita.

TYÖMENETELMÄ	TOIMIJUUS	SOSIAALISET MEKANISMIT	RAKENTEIDEN ULOTTUVUUS
Toivon luominen	Asiakkaan toimijuuden herättely ja vahvistaminen, voimavarojen korostaminen	Vastakaikumekanismi	Emansipaatio
Sinnikkyys ja suhteeseen asettuminen	Luottamuksen rakentaminen vuorovaikutuksessa, epäonnistumisten sietäminen	Riskinottamismekanismi	Toisin tekeminen ja vastateot, institutionaalisen vallan purkaminen

Asianajo verkostoissa ja vyyhtien auki keriminen	Puolesta puhuminen, liittoutuminen, asioiden selvittely ja tulkkaminen	Sisäisen ulkoistamismekanismi	Rakenteellisten esteiden poistaminen, palvelujen ja etuuksien hakeminen, ihmisoikeustyö
Suhdeperustaisuus	Rinnalla kulkeminen, kohtaaminen, kiinnittyminen	Roolinylittämismekanismi	Inklusiivisyys

TAULUKKO 1. Onnistumista selittävät työmenetelmät, toimijuus, sosiaaliset mekanismit ja rakenteiden ulottuvuudet

Seuraavissa alaluvuissa analysoin aineistoani analyysikehikon avulla. Erittelen jokaisen työmenetelmän osalta toimijuutta, sosiaalisia mekanismeja ja rakenteiden ulottuvuutta. Rakenteiden ulottuvuudella tarkoitan sosiaalityön kaksoissidosta, eli yksilötason lisäksi sosiaalityöhön aina kytkeytyvää rakenteiden tasoa (Pohjola 2014). Ammatillaiset operoivat tarinoissa myös rakenteiden tasolla ajaen asiakkaiden oikeuksia palveluihin, etuuksiin ja kuntoutukseen. Lisäksi he osallistuvat asiakkaan emansipaatioprosessiin aktiivisesti.

Toivon luominen ja ylläpitäminen sosiaalityön menetelmänä sekä vastakaikumekanismien aktivoituminen

Aineistossa keskeiseksi teemaksi nousi toiveikkuuden luominen ja ylläpitäminen. Monessa tarinassa alkutilannetta kuvattiin toivottomuuden ja toivon menettämisen kautta. Tarinan edetessä juuri toivon herättely ja toivon luominen nousivat keskeiseksi keinoksi päästä eteenpäin kohti tavoitteiden asettamista ja saavuttamista. Toivon merkitystä kuvattiin tarinoissa esimerkiksi näin:

OTE 4. (Tarina 5.) *Ja parasta onnistumista on ollut se, että asiakkaan alussa ollut toivottomuus on saatu käännettyä mahdollisuudeksi ja uudeksi suunnaksi. Toivottomuuden tilalle on saatu heräteltyä uskoa tulevaan. On saatu vahvistettua asiakkaan voimavaroja ja pystyvyyttä sekä saatu hänelle onnistumisen kokemuksia.*

Toivon herättely näyttäytyy tietoisena ja aktiivisena menetelmänä, jota ammattilainen kuvaa *toivottomuuden kääntämisenä mahdollisuudeksi ja uudeksi suunnaksi* eikä joksikin sattumanvaraiseksi toiminnan sivutuotteeksi. Toivon luominen voidaankin nähdä sosiaalityössä yhdeksi työskentelyn aihealueeksi. Toivon löytyminen liittyy osallisuuden kokemukseen ja siihen, että asiakas kokee olevansa arvokas yksilö, jonka elämällä on merkitystä. Toivon herättely mahdollistaa sisäisen emansipaation: vapautumisen kahlitsevista ajatusmalleista ja epäonnistumisten luomista ajatuskehistä. Myös Kuorikosken (2025) tutkimuksessa toivon merkitys nousi esiin monin tavoin sekä asiakas- että ammattilaisaineistoissa. Hänen mukaansa toivo ilmeni asiakkailla osallisuuden ja ihmisenä kohtaamisen kokemuksissa, kiinnipitävässä työotteessa ja ammattilaisten positiivisessa asennoitumisessa. Ammattilaisten mukaan pitkäjänteinen ja kiinnipitävä työote auttoivat asiakkaita pitämään toivoa yllä. (Emt, 53.)

Alla ammattilainen kuvaa tietoisesta ja aktiivisesta toivon parissa työskentelyn vielä eksplisiittisemmin sosiaalityön tehtäväksi:

OTE 5. (Tarina 2.) *Kaiken kaikkiaan, ihmisessä on enemmän kuin eletty historiansa, siksi asiantuntijalähtöisessä työorientaatiossa on tehtävä selkeästi tilaa toivoon ja potentiaaliin keskittymiselle - mahdollisuuksien näkeminen synnytti muutoksen, tai ainakin muutostoiveen.*

Ammattilainen kuvaa toivolle ja potentiaalille tilan tekemisen välttämättömäksi sille, että työskentelyssä päästään kohti muutosta. Muutos voi herätä vasta pienenä ituna, *muutostoiveena*, mikä ei kuitenkaan vähennä sen merkitystä asiakastyön kannalta.

Tarinoista välittyy käsitys siitä, että toivon parissa työskentely on merkityksellistä paitsi asiakkaan tulevaisuuden, myös ammattilaisen itsensä kannalta. Se muistuttaa siitä, että vaikka ammattilaisen näkökulmasta tilanne näyttäisi hyvin vaikealta, koskaan ei voi etukäteen tietää, kenen kohdalla muutos parempaan tapahtuu. Ammattieettisesti ajateltuna ammattilaisen tehtävänä on valaa uskoa jokaisen asiakkaan kohdalla sekä asiakkaaseen että omaan työskentelyynsä.

OTE 6. (Tarina 11.) *Tarina muistuttaa itseä siitä, että asiakkaan toivottomuuden kokemuksesta huolimatta mahdollisuus parempaan on olemassa. Pienikin tuki vaikealla hetkellä voi olla asiakkaalle merkittävää ja antaa luottamusta valoisammasta tulevaisuudesta.*

KAIMer-teorian mukaisella vastakaikumekanismilla on tarkoitettu sitä, että työntekijän toiminta on herättänyt asiakkaassa vastakaikua, joka on johtanut muutosprosessiin (Blom & Morén 2015, 64). Tulkintani mukaan vastakaikumekanismi voi toimia kuitenkin kahteen suuntaan: asiakkaan sitoutuminen työskentelyyn on lisännyt ammattilaisen toiveikkuutta, minkä taas voi ajatella vahvistavan keskinäistä luottamusta ja asiakkaan ja ammattilaisen yhteistä sitoutumista. Kuorikosken (2025, 51) tutkimuksessa aikuissosiaalityön työntekijän kokonaisvaltainen työote, riittävän ajan antaminen ja taloudellisen tuen käyttö käynnistivät vastakaikumekanismin. Omassa aineistossani vastakaikumekanismin käynnistyminen liittyi yhteisiin keskusteluihin, joissa painottuivat voimavarakeskeisyys ja mahdollisuuksien konkretisointi sekä kohtaamisiin panostaminen. Toivon luominen ja ylläpitäminen konkretisoituu yhteisinä keskusteluina, joissa keskitytään asiakkaan voimavaroihin ja avataan konkreettisesti mahdollisuuksia, joita asiakkaan ainutlaatuisessa tilanteessa voisi aua. Työskentelyä kuvattiin esimerkiksi näin:

OTE 7. (Tarina 6.) *Yhteisissä keskusteluissa keskityimme asiakkaan voimavaroihin ja mahdollisuuksiin, ja minulla oli usko asiakkaaseen ja hänen kykyihinsä tulevaisuutta ajatellen koko asiakkuuden ajan.*

Tässä tarinassa ammattilaisella on usko asiakkaan kykyihin ja mahdollisuuksiin alusta saakka. Joskus ammattilainen voi nähdä asiakkaassa paljon potentiaalia ja kykyjä, vaikka asiakas ei niitä itse näkisikään. Vastakaikumekanismin käynnistyessä ammattilainen ikään kuin lainaa toivoa asiakkaalle, kunnes asiakas alkaa uskoa itsekin itseensä ja siihen, että elämäntilanne voi kääntyä parempaan.

Asiakkaan ja ammattilaisen toimijuus rakentuu vuorovaikutuksessa siten, että ammattilaisen aktiivinen rooli toivon herättelijänä ja voimavarojen esiin nostajana heijastuu asiakkaan toiveikkuuden vahvistumiseen. Rakenteiden tasolla voidaan puhua emansipaatiosta, ensin sisäisenä, sitten ulkoisena prosessina. Asiakkaan ajatukset omasta huonomuudestaan tai vajavaisuuksistaan muuttuvat työskentelyn aikana ja hän vapautuu

toimimaan aktiivisesti suhteessa omaan elämäänsä ja ympäröivään maailmaan. (Nivala & Ryyänen 2019, 101–103.) Ammatillisella on selkeä rooli asiakkaan emansipaatioprosessissa, mutta prosessi on myös yhteinen: ammatillaiset asettuvat asiakkaan rinnalle ja vahvistuvat myös itse.

Sinnikkyys ja suhteeseen asettuminen sekä riskinottamismekanismin aktivoituminen

Useissa tarinoissa kuvattiin, kuinka onnistuminen vaati sekä aikaa että sinnikkyyttä, niin ammatilliselta kuin asiakkaaltakin. Jotta luottamuksellinen ja sitä kautta muutoksen mahdollistava asiakassuhde muodostui, tarvittiin ammatilliselta tahtoa ja alttiutta asettua vuorovaikutussuhteeseen paneutuvasti ja itsensä likoon laittaen. Onnistuminen vaatikin erityistä panostusta: ajan ja läsnäolon antamista sekä periksiantamattomuutta silloinkin, kun asiakas olisi ollut valmis luovuttamaan tai tyytymään nykytilanteeseen. Yhdessä tarinassa periksiantamattomuutta kuvataan näin:

OTE 8. (Tarina 4.) *Ehdotin hänelle erilaisia etenemisvaihtoehtoja, ollen pitkämielinen ja kärsivällinen, sillä toisaalta näytti siltä, että hänelle oli tullut asenne, että juuri näin tämä on hyvä ja riittävä. En välittänyt takapakeista vaan rakensin uuden sillan eteenpäin. Kannustin häntä eteenpäin, sillä häneltä ei puuttunut onnistumisen mahdollisuuksista mitään.*

Takapakeista huolimatta ammatillainen jatkaa työskentelyä ja kannustaa asiakasta jatkamaan. Tarinoiden kautta ilmenee, että sosiaalityössä onnistuminen vaatii hyvin usein ajallisesti pitkää kestoa tai intensiivistä työskentelyä. Tämä näkyi erityisesti tässä aineistossa, jossa asiakastapauksina olivat pitkään työttömänä olleet asiakkaat, joiden kohdalla yleisimmät ja tavanomaisimmat palvelut ja keinot oli jo kokeiltu.

Seuraavassa ammatillainen kuvaa asiaa osuvasti:

OTE 9. (Tarina 4.) *Kuten tällaisessa työssä usein, etenemisen askeleet ovat varsin lyhyet, hitaat sekä paljon työtä vaativat. Tulee monenlaisia käännteitä ja tapahtumia, mitkä välillä vievät eteenpäin ja välillä taaksepäin.*

Ajan antamisen keskeisyys kuvataan eksplisiittisesti myös seuraavassa otteessa:

OTE 10. (Tarina 11.) *Kuntoutuminen on vaatinut aikaa ja paljon eri palveluita, joilla on osin pyritty paikkailemaan hoitopolun pirstaleisuutta. --- Tarinan ytimessä on ajan antaminen omatahtiselle kuntoutumiselle ja lopulta eri palveluiden ja tukitoimien onnistunut yhdistäminen.*

Ajan antamisen merkitys luottamuksellisen asiakassuhteen syntymiselle on ilmeinen, mutta tehokkuutta korostavassa ilmapiirissä se ei ole itsestään selvä edellytys. KAImer-teorian mukaan sosiaalisten mekanismien aktivoitumiseen liittyy jännitteitä, jotka voivat estää aktivoitumista. Sosiaalityön asiakastyön näkökulmasta läpivirtaavuuden korostamisen ja tehokkuuden voi katsoa synnyttävän jännitteen, joka vähintään haastaa, joskus jopa estää, luottamuksellisen suhteen syntymistä. (Kuorikoski 2025, 65; 21–24.) Sosiaalityön paradigma eroaa terveydenhuollon paradigmasta esimerkiksi siten, että sosiaalityössä on vain vähän lyhyitä, episodimaisia asiakaskäyntejä ja laadukas asiakastyö vaatii usein useita tapaamisia ja intensiivistä työskentelyä.

Sinnikäs työskentely ja suhteeseen asettuminen aktivoivat aineistossani riskinottamismekanismin. Jotta asiakas uskaltaa ottaa riskin ja avata omaa elämäänsä ja haavoittavia kokemuksiaan ammatilliselle,

vaaditaan luottamuksellista, turvallista ilmapiiriä. Asiakkaalla voi olla menneisyydessään lukuisia huonoja kokemuksia palvelujärjestelmästä, joten uuteen asiakassuhteeseen hyppääminen on todellisen riskin ottamista ja itsensä alttiiksi asettamista. Avun hakemista on voinut edeltää pitkä harkinta, jona aikana asiakas on saattanut kamppailla monien vaikeiden tunteiden, kuten häpeän ja syyllisyyden kanssa. (Matthies ym. 2011, 194.)

Toimijuuden ilmenemisen näkökulmasta riskinottamismekanismin aktivoituminen edellytti aineistossani sekä luottamuksen aktiivista rakentamista että epäonnistumisten sietämistä ja uudelleen yrittämistä. Toimijoina olivat yhtä lailla niin asiakkaat kuin ammattilaiset, sillä siinä missä ammattilaisilta vaadittiin sinnikkyyttä, asiakkailta vaadittiin epäonnistumisten sietämistä ja rohkeutta yrittää uudelleen. Suhteeseen asettumista vaadittiin sekä asiakkaalta että ammattilaiselta. Suhdeperustainen työ selittää sosiaalityössä onnistumista myös tutkitusti (Nyman ym. 2026; Matthies ym. 2021), mutta sen lähtöpointina on suhteeseen asettuminen ja tarkoituksenmukaisen vuorovaikutustyylin löytäminen yksilöllisesti kunkin asiakkaan kohdalla.

Rakenteiden ulottuvuuden näkökulmasta katsottuna tässä työmenetelmässä vaadittiin ennen kaikkea ammattilaiselta rohkeutta tehdä toisin suhteessa perinteisiin asetelmiin ja jäykkiin rakenteisiin. Ammattilainen otti riskin tietoisesti purkamalla valta-asetelmia, jotta luottamuksellinen suhde saisi mahdollisuuden. Alla olevassa otteessa ammattilainen kuvaa, ettei rajannut työskentelyä ennalta ja mahdollisti asiakkaan vahvan toimijuuden. Suhteessa verkostoihin ammattilainen kontaktoi, selvitteli ja perusteli aktiivisesti muille ammattilaisille asiakkaan tavoitteita ja tarpeita.

OTE 11. (Tarina 2.) *Pohdin onnistumisen tekijöitä. Kaiken kaikkiaan toisen potentiaalin näkeminen on mielestäni edellytys sille, että ihminen on myös kaikkea muuta ja mahdollisuuksia kuin ongelmia, ja näin ongelmat ei ota tilaa tulevaisuudelta, tilaa löytyy myös ratkaisuille. Lisäksi en työntekijänä myöskään rajannut, mikä on mahdollista tai ei. Onnistumisen mahdollisti mielestäni myös konkreettinen ja nopeahko eteneminen, ei jonoissa kelluminen. Käytännössä se edellytti suoraan ihmisten kontaktoimista, suunnitelmien perustelemista ja asiakkaan osallistamista ja osallistumista päätöksentekoon. Asiakas oli mukana, ei sivustakatsojan roolissa. Yhteistyöverkoston aktivointi oli konkreettista, se tarkoitti puheluita, yhteydenpitoa ja toimijoiden sitouttamista, ja myös heidän tavoitteidensa ymmärtämistä ja nivouttamista yhteen asiakkaan tavoitteiden kanssa.*

Ammattilainen kuvaa, kuinka hän *nivoutti* asiakkaan ja muiden ammattilaisten tavoitteita toisiinsa. Sosiaalityöllä voidaankin nähdä olevan palvelujärjestelmässä tulkin ja diplomaatin rooli, kun joskus asiakkaan kannalta kohtuuttomia vaatimuksia tulee ensinnäkin tulkata asiakkaille ja lisäksi yrittää liudentaa niitä suhteessa asiakkaan toimintakykyyn ja edellytyksiin. Tällainen konkreettinen nivouttaminen purkaa institutionaalista valtaa, joten se voidaan nähdä vastateoiksi, joilla pyritään parantamaan asiakkaan asemaa ja oikeuksia yhteiskunnassa.

Asianajo verkostoissa ja vyyhtien auki keriminen sekä sisäisen ulkoistamismekanismi

Sosiaalityössä asiakkaiden oikeuksien ajaminen, asianajo, muodostuu hyvin keskeiseksi työskentelyn kohteeksi. Sosiaalihuollon ammattilainen tarkastelee tilanteita paitsi yksilöllisen elämänkulun, myös rakenteellisten olosuhteiden näkökulmasta. Usein asiakas on jäänyt ilman hänelle kuuluvia palveluita, häntä on ohjeistettu puutteellisesti tai virheellisesti tai häntä ei ole autettu konkreettisesti hakemaan niitä palveluja tai etuuksia, joihin olisi oikeutettu. Joissakin tarinoissa kuvattiin, kuinka ammattilainen oli kerinyt auki suuria lausuntomääriä sekä etuus-, kuntoutus- ja sairaushistoriaa, jotta pääsi selville, miten asiakkaan tilanteessa kannattaisi edetä.

Alla olevassa otteesta ammattilainen on monialaisen työryhmän kanssa ottanut asiakseen selvittää perinpohjaisesti asiakkaan työkykyä ja siitä tehtyjä selvityksiä. Osa sosiaalihuollon asiakkaista on ollut jopa kymmeniä vuosia työttömänä ja heidän työkykyään on saatettu selvittää useita kertoja, mutta työkyvyttömyyseläke on hylätty Kansaneläkelaitoksessa tai työeläkeyhtiössä useita kertoja. Alla kuvatussa tapauksessa Kansaneläkelaitos on hylännyt työkyvyttömyyseläkkeen.

OTE 12. (Tarina 3.) *(A)loimme selvittämään, mikä hänen työkyvyttömyys-, dg-, kuntoutus-, asiakkuus-, etuushakemus- ym. historiansa on. Kävimme läpi kaikki asiakirjat useamman vuoden ajalta ja selvittelimme mitä ja missä vaiheessa on haettu ja mihin eri päätökset olivat perustuneet. Lopulta saimme selville, että kelan kielteinen päätös pysyvästä työkyvyttömyyseläkkeestä perustui mm. vuosien takaiseen lääkärin mainintaan masennuslääkityksen kokeilusta ja sen lopettamisesta.*

Ohjattu asiakas uudelleen perusterveydenhuoltoon tutkituttamaan masennus ja tarvittaessa kumoamaan vanha ”kummittelemaan” jäänyt diagnoosi pois papereista sekä hakeutumaan riittävän pitkälle sairauslomalle. Asiakkaan edellistä sairauslomaa ei ollut jatkettu suunnitelmasta huolimatta muistaakseni liittyen kesälomakauteen tai lääkärin vaihtumiseen tms ja asiakas oli päätenyt työttömäksi työnhakijaksi eli väärän etuuden piiriin.

Pitkään jatkuessaan erilaiset työkyvyn selvitykset ja aina uudet lausunnot voivat kuormittaa asiakasta henkisesti hyvin paljon. Jatkuvat selonteot eri tahoille ja sen vakuuttelu, ettei työkykyä ole jäljellä, saattaa olla paitsi uuvuttavaa, myös nöyryyttävää. Usein sosiaalihuollon ammattilaisen tehtävä ja rooli on ”taistella” asiakkaan rinnalla ja puolella, jotta hän pääsee työkykyään vastaavan etuuden piiriin. Yllä olevassa otteesta kuvastuu ammattilaisen sinnikkyys ja periksiantamattomuus. Joskus työkyvyn tuen saavutuksena ja onnistumisena ei olekaan suunta kohti työtä vaan työkyvyttömyyseläkkeen saaminen vuosien uuvuttavien prosessien jälkeen. Yllä kuvatussa esimerkissä virheellinen lausunto oli estänyt myönteisen lausunnon, mikä tuskin olisi tullut oikaistuksi ilman ammattilaisen sinnikästä selvittelytyötä.

Seuraavassa tarinassa nuori asiakas on verkostoneuvottelussa, jossa aiheena on hänen opintojensa mahdollinen keskeyttäminen oppilaitoksen aloitteesta. Asiakkaalla on tukenaan ammattilainen, jonka vahva interventio kääntää neuvottelun suunnan.

OTE 13. (Tarina 1.) *Oppilaitoksen tilaisuus alkoi nihkeästi: oppilaitoksen edustajat eivät esittäytyneet, kaikki tuijottivat tietokoneitaan ja sävy oli etäinen. Opinto-ohjaaja esitti tiukan linjan – opiskelut eivät etene. Koulutuspäällikkö totesi, ettei jatko ole mahdollista. Työkykykoordinaattori kuitenkin pyysi esittäytymiskierrosta ja rauhoitti tilannetta toteamalla olevansa tukena asiakkaalle. Hän myös avasi keskustelun, jossa asiakas sai itse kertoa tilanteestaan ja edistymisestään sekä aktiivisesta osallistumisesta tuen tarjoajien kanssa. Asiakas puhui vakuuttavasti ja avoimesti, ja hänen opettajansa vahvisti tämän kertomusta – läsnä ollessaan asiakas keskittyi opiskeluun erinomaisesti. Keskustelun edetessä myös muut oppilaitoksen edustajat alkoivat aidosti kuunnella. He nostivat katseensa koneista ja katsoivat asiakasta*

silmiin. Tunnelma muuttui. Tilaisuuden lopputulos oli asiakkaan kannalta merkittävä: hänen opintonsa saivat jatkaa. Hänelle laadittiin uusi henkilökohtainen opiskelusuunnitelma ja sovittiin yhteiset pelisäännöt. Asiakas kertoi myöhemmin, että ilman tätä tilaisuutta hänen opintonsa olisi keskeytyneet – kuten moni hänen opiskelukavereistaan, heidän opintonsa oli keskeytetty.

Ilman ammattilaisen läsnäoloa asiakkaan opinnot olisivat keskeytyneet. Tarinassa kuvastuu vuorovaikutuksen merkitys: poiskäännetyistä katseista ja tympeästä ilmapiiristä päästäänkin aitoon kuunteluun ja ymmärtämiseen. Ammattilaisen merkitys on keskeinen tarinan muutoskohdassa, mutta asiakkaan toimijuus vahvistuu tarinan loppua kohden, kun hän saa vakuutettua oppilaitoksen edustajat omasta motivaatiostaan ja kyvyistään. Ammattilaisen toimijuus näyttäytyy puolesta puhumisena, asiakkaan kanssa liittoutumisena ja asiakkaan tilanteen tulkkauksena. Asiakkaalla on itselläänkin vahva toimijuus: hän saa auktoriteettiasemassa olevat oppilaitoksen edustajat puhuttua puolelleen.

Erityisesti muiden ammattilaisten ja instituutioiden, kuten Kansaneläkelaitoksen, eläkevakuutusyhtiöiden, oppilaitosten ja terveydenhuollon, mielipiteiden ja lausuntojen haastaminen ja kyseenalaistaminen oli edellytyksenä sille, että asiakas pääsi tarvitsemiinsa palveluihin, opiskelut saivat jatkaa tai hän pääsi oikean etuuden piiriin. Alla olevassa otteessa kuitenkin asiakkaan kanssa liittoutui koko hänen asiaansa hoitava työryhmä. Parhaimmillaan monialainen yhteistyö ja monitoimijuus näyttäytyi aineiston tarinoissa selkeänä voimavarana sosiaalihuollon ammattilaiselle ja pelastukseksi asiakkaalle. Ammattilainen kuvaa yhteistyön tarjonnan asiakkaalle kokemuksen kohdatuksi tulemisesta ja siitä, ettei häntä ole jätetty yksin asiassaan.

OTE 14. (Tarina 10.) *Tiivis yhteistyö eri toimijoiden kanssa on tuottanut asiakkaalle tunteen kohdatuksi tulemisesta, että hänen asioitaan edistetään, jos hän itse antaa siihen mahdollisuuden. (...) Häntä ei jätetty yksin.*

Aineistoni tarinoissa työmenetelmä asianajo verkostoissa ja vyyhtien auki keriminen aktivoi sosiaalipsykologista sisäisen ulkoistamismekanismeja. Blom ja Morén kuvaavat makrotason mekanismeja, jotka saattavat rakenteiden ja toimintaympäristön tasolla saavan aikaan kielteisiä vaikutuksia estämällä myönteisten mekanismien aktivoitumista. Tällöin puhutaan ulkoisen sisäistämismekanismista. Asiakas omaksuu ulkoapäin tulevat asenteet, esteet ja kriittisyyden osaksi omaa ajatteluaan. Kyseessä on emansipaatioprosessin vastaprosessi. Sen sijaan, kun ammattilaiset tarttuvat aktiivisesti epäkohtiin ja pyrkivät muuttamaan vallitsevia rakenteita, aktivoituu sisäisen ulkoistamismekanismi, jossa kriittinen tietoisuus (emansipaatio) muuttuu ulkoiseksi toiminnaksi. (Blom & Morén 2007; Matthies ym. 2011, 195.) Samoin kuin toivon luominen myös asianajo verkostoissa vahvistaa asiakkaan omaa pystyvyyttä ja toimijuutta suhteessa palvelujärjestelmään ja yhteiskuntaan. Ammattilainen näyttää konkreettisesti mallia, miten omia oikeuksia puolustetaan ja puolustetaan. Asiakkaan ja ammattilaisen yhteisessä liitossa, allianssissa, asiakkaan on turvallista asettua puolustamaan itseään epäsymmetrisestä valtapositiosta käsin, kuten yllä olevassa esimerkissä (OTE 13.).

Rakenteiden tasolla tarinoissa kuvattiin konkreettisten rakenteellisten esteiden poistamista sekä palvelujen ja etuuksien hakemista. Käytännössä voidaan puhua yhdestä rakenteellisen sosiaalityön olomuodosta eli

ihmisoikeustyöstä. Sosiaalityössä ihmisoikeudet ovat alati taustalla läsnä. Niiden kautta hahmottuu se lainsäädännöllinen ja eettinen perusta, josta sosiaalityötä tehdään. Aineistoni valossa ihmis- ja perusoikeudet paikantuvat oikeuteen saada riittäviä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, oikeuteen osallistua ja tulla kuulluksi omassa asiassaan ja oikeuteen tehdä työtä ja olla osallisena yhteiskunnassa.

Suhdeperustaisuus ja roolinylittämismekanismin aktivoituminen

Viimeisenä työmenetelmänä kuvaan suhdeperustaisuutta, joka aineistossani liittyi roolinylittämismekanismin aktivoitumiseen. Suhdeperustaisen sosiaalityön keskeisin konteksti on vuorovaikutus, jonka sujuvuus ja laadukkuus määrittelevät asiakassuhteen muodostumisen ja suhdeperustaisen työn onnistumisen. Aineistoni kaikissa tarinoissa oli kuvauksia asiakassuhteesta, sen muodostumisesta ja laadusta. Ammatillaiset tunnistivat työssä onnistumisen kannalta vuorovaikutussuhteen merkityksen selvästi. Suhdeperustaisuuteen liittyvää toimijuutta kuvattiin muun muassa rinnalla kulkijuuden käsitteen kautta, kuten alla olevassa otteessa.

OTE 15. (Tarina 5.) *Asiakastapauksessa onnistumista on se, työntekijät ovat pysyneet samana ja ovat tienneet koko ajan asiakkaan tilanteen. Onnistumista on se, että on voitu kulkea asiakkaan rinnalla. Asiakas on tiennyt keneen olla yhteydessä. On pystytty varmistamaan asioiden eteneminen, vaikka matkanvarrelle tullut ennakoimattomia poikkeamia. On pystytty varmistamaan, että asiakas ei putoa pois palvelujen piiristä. Asiakkaalla, työntekijällä ja verkostolla on ollut koko ajan tieto, missä mennään ja mitä tapahtuu seuraavaksi.*

Ammattilainen kuvaa onnistumisen liittyvän jatkuvuuteen, asiakassuhteen tuomaan turvaan poikkeustilanteissa ja yhdessä jaetun tiedon merkitykseen. Toimijoina tarinassa on ammattilaisen ja asiakkaan lisäksi myös muuta verkostoa. Palveluista pois putoaminen on saatu vältettyä yhteistoimijuuden avulla. Toimijuus näyttäytyi lisäksi kohtaamisissa, joiden laadukkuus vahvisti suhdeperustaisuutta.

Suhdeperustaisuus vaatii onnistuakseen luottamuksen rakentumista ja allianssia. Luottamukselliseen suhteeseen kiinnittymisen merkitys kuvautuu hyvin alla olevassa otteessa, jossa asiakas uskaltautuu paljastamaan häpeää tuottavan, itselleen vaikean asian elämästään.

OTE 16. (Tarina 9.) *Paikannan onnistumisen asiakastapaamisella siihen hetkeen, kun asiakas päättää kertoa katukaupasta. Hän päätti, että kiertely saa nyt luvan loppua. Se vaatii rohkeutta. Asiakkaan olemus on siisti, mutta jännittynyt, puheessa on pitkiä taukoja ja asiakas pitää silmiä kiinni puhuessaan rauhoittavien lääkkeiden käytöstä ensimmäistä kertaa ääneen minulle. Tulkitsen tilanteen olleen myös täynnä häpeää ja epätoivoa. En hätiköinyt, en kiirehtinyt enkä rientänyt suin päin ohjaamaan häntä eteenpäin. Ensimmäiseksi kiitin asiakasta luottamuksesta, ei ollut varmastikaan helppoa sanoa niitä sanoja ääneen. Kysyin miten hän haluaisi edetä. Kerroin vaihtoehtoja ja etenimme askel askeleelta. En edes oikein tiedä miksi asiakas kertoi asian juuri minulle, juuri silloin. Olen hyvin kiitollinen, että hän teki niin, koska se mahdollisti avun tarjoamisen oikeaan aikaan.*

Ammattilainen kuvaa, ettei tiedä varmasti, miksi asiakas päätti juuri tietyssä hetkessä avata elämänsä ehkä vaikeinta ongelmaa, joka lienee ollut juurisyynä muiden pulmien taustalla. Vuorovaikutustilanteisiin liittyvät hienopiirteiset ja intuitiiviset tekijät eivät usein aukea edes vuorovaikutuksen ammattilaisille siten, että niitä pystyisi tietoisesti refleктоimaan, vaikka vuorovaikutuksen käännekohdan voikin tunnistaa myös tietoisesti.

Tarinassa kuvastuu allianssin, yhteisen liittoutumisen merkitys, koska riippuvuuteen liittyvän salaisuuden paljastaminen avasi ammattilaiselle mahdollisuuden tarjota apua ja tukea.

Työmenetelmänä suhdeperustaisuuteen liittyy roolinylittämismekanismi, joka tarkoittaa sitä, että ammattilainen ja asiakas irtautuvat heille asetuista rooleista. Ammattilaisen näkökulmasta viranomaisroolin ylittäminen vaatii heittäytymistä ja ihmisenä ihmiselle olemista. Professionaalinen auttajan rooli mahdollistuu, kun viranomaisrooli väistyy. (Bloma & Morén 2007; Matthies ym. 2011, 194.) Seuraavassa otteessa ammattilainen kuvaa hienosti rinnalla kulkijuuden ja suhdeperustaisuuden yhteyttä roolinylittämismekanismiin.

OTE 17. (Tarina 4.) *Olin monessa kohtaa rinnalla kulkija, vaikkei hän sitä varmasi aina huomannutkaan. (...) Viimeisen kerran lähtiessään halasimme hyvästiksi – paras palkinto monen vuoden työstä. Monen eri vaiheen jälkeen asiakkaan ”siivet” kantavat ja hän on valmis lentämään. Ohjaajan mielen täyttää tyytyväisyys ja ilo, ei niinkään omasta vaan asiakkaan puolesta.*

Ammattilainen kuvaa, kuinka vuosien yhteinen asiakassuhde tuottaa iloa myös ammattilaiselle, kun hän voi todeta *asiakkaan siipien kantavan*. Tarinan hienoon lopetukseen kiteytyy sosiaalityö-profession ainutlaatuisuus ja palkitsevuus: asiakkaan ja ammattilaisen yhteinen onnistuminen tuottaa sen kaltaista iloa ja onnistumisen kokemusta, jonka moni sosiaalityön ammattilainen tunnistaa työssään, ja jonka vuoksi he alalla pysyvät.

Rakenteiden tasolla työmenetelmä liittyy inklusiiviseen, eli osallisuustyöhön. Asiakas asettuu suhteeseen paitsi ammattilaisen, usein myös yhteisön ja lopulta yhteiskunnan kanssa. Kahdenvälisessä vuorovaikutuksessa kehittyvät taidot voidaan valjastaa vähitellen laajempien yhteisöjen parissa toimimisen kontekstiin.

Suhdeperustaisuuden kannalta oleellista on paitsi asiakkaan, myös ammattilaisen sitoutuminen asiakassuhteeseen ja yhteiseen allianssiin. Suhde vaatii aina yhden sijaan vähintään kaksi osapuolta. Sosiaalityöhön on aktivointiretoriikan myötä uinut sitoutumiskurssi, jossa sitoutumista edellytetään lähes yksinomaan asiakkaalta. Alla olevassa otteessa ammattilainen kuvaa hienolla tavalla, kuinka myös rinnalla kulkevan ammattilaisen on sitouduttava. Kohtaamisessa onnistuminen vaatii jatkuvaa reflektointia ammattilaiselta. Parhaassa tapauksessa ammattilainen muuttuu ja kehittyy myös itse.

OTE 18. (Tarina 10.) *Kuntoutuminen on prosessi, suunnitelmat eivät tuota tulosta ilman sitoutumista. Ainoastaan asiakkaan sitoutuminen ei riitä, vaan hänen rinnallaan kulkevien ammattilaisten on sitouduttava myös. Vuosien ajan asiakas on tuottanut puhetta kohtaamisesta, joka nousee vahvasti esiin myös kirjoittamassani kuvauksessa. Työskentelyssä asiakkaan kanssa myös oman toiminnan reflektointi on ollut tärkeää, haasteellisen asiakkaan kohtaaminen ei aina ole helppoa, vaan myös omia työskentelytapoja tulee tarkastella ja muuttaa tarvittaessa. Asiakas on opettanut myös minua ammattilaisena.*

Johtopäätökset

Tässä käytäntötutkimuksessa olen tarkastellut tarina-aineiston kautta sosiaalityön ammattilaisten käsityksiä onnistumisista omassa työssään. Olen kontekstoinut tarkasteluni työttömien asiakkaiden parissa toteutettavaan työkyvyn tukeen aikuissosiaalityön eri kentillä. Yhteensä yhdentoista onnistumisen tarinan kautta piirtyi monipuolinen kuva ammattilaisten käyttämistä työmenetelmistä, vuorovaikutuksesta ja monitoimijaisesta työstä. Olen tarkastellut aineistoa laadullisen menetelmän, eli narratiivisen analyysin avulla käyttäen KAIMer-teorian sosiaalisten mekanismien käsitteistöä. Vaikka en ole tavoitellut laajaa yleistettävyyttä, näkemykseni on, että aineistoni kautta on välittynyt monipuolinen kuvaus nykyhetken sosiaalialan ammattilaisten työstä laadun näkökulmasta. Olen keskustellut alustavaa analyysiäni niiden ammattilaisten parissa, jotka tarinoita kirjoittivat, ja saamani palautteen mukaan analyysini tavoitti heille tuttuja ja keskeisiä havaintoja ja työn elementtejä.

Syntetisoin onnistumisen tarinoista yhden tyypitarinan. Siihen valikoin tarinoista keskeisimmät olosuhteet, ongelmat ja ratkaisut, joista sosiaalihuollon ammattilaiset olivat kirjoittaneet. Tarkastelin erityisesti tarinoiden muutoskohtia, lopetusta, toimijoiden rooleja ja toimijuuden kehittymistä. Ammattilaiset vaikuttivat valinnaan onnistumisen tarinoiksi asiakastapauksia, jotka eivät olleet helppoja tai selkeitä, mutta joissa ammattilaisen sinnikkyys, ajallinen panostus ja intensiteetti tuottivat onnistumista. Ammattilaiset erittelivät onnistumista selittäviksi tekijöiksi annetun ajan lisäksi monitoimijuuden, hyvän vuorovaikutuksen ja luottamuksellisen asiakassuhteen syntyminen, sinnikkyuden ja periksiantamattomuuden sekä toivon tietoisien rakentamisen. Onnistuneet asiakastapaukset tuottivat ammattilaisille paitsi iloa, myös auttoivat heitä kehittymään työssään.

Tarkastelin tarina-aineistoa aineistolähtöisen analyysikehikon läpi. Siihen tyypittelin neljä (4) työmenetelmää, jotka olivat toivon luominen; sinnikkyys ja suhteeseen asettuminen; asianajo verkostoissa ja vyyhtien auki keriminen sekä suhdeperustaisuus. Näiden työmenetelmien osalta tarkastelin, millaista toimijuutta niihin liittyy ja millaisia sosiaalisia mekanismeja niiden yhteydessä käynnistyy. Toivon luominen näyttäytyi asiakkaan toimijuuden herättelynä ja vahvistamisena sekä voimavarojen korostamisena. Siihen liittyi vastakaikumekanismin käynnistyminen, eli asiakkaan tai ammattilaisen toivon vahvistuminen sai vuorovaikutuksessa aikaan toiveikkuuden lisääntymistä ja vahvistumista myös toisessa osapuolella.

Sinnikkyys ja suhteeseen asettuminen ilmenivät molemmin puolisesti luottamuksen rakentamisena ja epäonnistumisten sietämisenä ja työmenetelmä liittyi riskinottamismekanismin käynnistymiseen. Rakenteiden tasolla työssä näyttäytyi toisin tekemistä ja institutionaalisen vallan purkamisen käytäntöjä. Asianajo verkostoissa ja vyyhtien auki kerimisen yhteydessä toimijuudessa näyttäytyi ammattilaisen liittoutumista, eli allianssia asiakkaan kanssa, puolesta puhumista ja asioiden tulkkamista. Sosiaalisena mekanismina tässä yhteydessä käynnistyi sisäisen ulkoistamismekanismi ja rakenteiden ulottuvuuden osalta ammattilaisen työssä korostui ihmisoikeustyö rakenteellisten esteiden purkamisen ja tarvittavien palvelujen ja etuuksien hakemisen osalta. Suhdeperustaisuus taas ilmeni rinnalla kulkemisen ja kohtaamisten

korostamisena. Sen yhteydessä käynnistyi roolinylittämismekanismi ja rakenteiden tasolla painottui inkluusiotyö.

Kohtaamiset, joista välittyi toiveikkuus, lisäsivät ammattilaisen ja asiakkaan välistä allianssia, joka taas teki muutoksista entistä mahdollisempia. Parhaimmillaan allianssi toimii siten, että ammattilainen ja asiakas kulkevat yhdessä kohti asiakkaan elämänmuutosta. Allianssin merkitys on keskeinen sosiaalityön kaltaisessa vuorovaikutusammattissa. Tutkimukseni tulokset ovat saman suuntaisia kuin useat muut sosiaalityön tutkimukset, joissa hyvä vuorovaikutus ja asiakassuhde ovat avainasemassa onnistumisen näkökulmasta. (Matthies ym. 2021; Kuorikoski 2025, 66; Nyman ym. 2026.) Toimiva vuorovaikutus on edellytys laadukkaalle asiakastyölle, ja työntekijän ja asiakkaan välinen henkilökemia vaikuttaa siihen, kuinka laadukkaaksi asiakkaat kokevat työskentelyn (Nyman ym. 2026). Tuija Kuorikosken (2025) mukaan sellaiset työmenetelmät, joissa ylläpidetään toivoa, huomioidaan asiakkaan elämismailma ja työskennellään kiinnipitävästi, mahdollistavat eettisen ja arvoperustaisen aikuissosiaalityön (emt, 66; 15).

Vaikuttavan ja tuloksekkaan aikuissosiaalityön edellytyksinä ovat ammattilaisen osaamisen ja sosiaalityölle ominaisten arvojen kautta työskentelyn lisäksi laadukas johtaminen. Organisaatiokulttuurin ja johtamisen tulee mahdollistaa ja edistää vaikuttavan ja asiakaskeskeisen sosiaalityön toteuttamista. Mikäli ammattilaiset eivät koe voivansa vaikuttaa työnsä reunaehtoihin ja toimijuus on kaventunut, on riski, että johtamiskulttuuri valuu sosiaalityön käytäntöihin ja asiakastyöhön. Tällöin ammattilaisen on vaikea tai mahdoton asettua asiakkaan rinnalle, allianssiin, vahvistamaan asiakkaan omaa toimijuutta. Rakenteellisilla reunaehdoilla ja jännitteillä on yhteys siihen, typistyykö sosiaalityö hallinnan toteuttamiseksi ja huono-osaisuutta säilyttäväksi toiminnaksi, vai tukeeko se asiakkaan emansipaatioprosessia. (Matthies ym. 2021, 199–200; kuorikoski 2025, 15.)

Aikuissosiaalityö asettuu hyvinvointialueilla keskeiseksi työikäistä väestöä tukevaksi toimijaksi erityisesti tilanteissa, joissa henkilöllä on työ- ja toimintakyvyn ongelmia tai hän on ollut pitkään työn ulkopuolella. Aikuissosiaalityön ammattilaisilla on mahdollisuus asettua asiakkaan rinnalle ja yhteiseen allianssiin, jonka tavoitteena on rakenteellisten esteiden poistaminen ja ylittäminen. Tällainen työskentelyorientaatio on yhteydessä laadukkaaseen ja onnistumisiin johtavaan asiakastyöhön, joka tuottaa myös ammattilaiselle itselleen iloa ja tyytyväisyyttä. Mitä vaikeampiin asemiin työttömät henkilöt suomalaisessa yhteiskunnassa joutuvat, sitä sinnikkäämmiin sosiaalityön ammattilaisten on syytä asettua heidän rinnalleen ja valjastaa oma ammattitaitonsa asiakkaan toiveikkuuden ja toimijuuden vahvistumiseksi sekä oikeudenmukaisuuden edistämiseksi.

Lähteet

- Anttonen A. & Sipilä, J. (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino, 4. painos.
- Blom, B., & Morén, S. (2015) Teori för socialt arbete (1. uppl.). Studentlitteratur
- de Greef, M., Pijnenburg, H.M., van Hattum, M.J.C. et al. (2017) Parent-Professional Alliance and Outcomes of Child, Parent, and Family Treatment: A Systematic Review. *J Child Fam Stud* 26, 961–976. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0620-5>
- Gergen, K. (2005) Narrative, moral identity, and historical consciousness: A social constructionist account. 10.1515/9781782388609-006.
- Harkko, J. J., Virtanen, M., & Kouvonen, A. M. (2018) Unemployment and work disability due to common mental disorders among young adults: selection or causation? *European Journal of Public Health*, 28(5), 791–797. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cky024>
- Hänninen, V. (2003) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 696.
- Hänninen, V. & Koski-Jännes, A. (2000) Vapautumisen tarinat. Teoksessa A. Koski-Jännes (toim.) Miten Riippuvuus voitetaan. Helsinki: Otava, 197–226.
- Jokinen, A. (2014) Onnistumisen tarinoita aikuissosiaalityössä. Teoksessa R. Haverinen, M. Kuronen & T. Pösö (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Tampere: Vastapaino, 196–218.
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Vastapaino. Tampere.
- Juhila, K. (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa A. Jokinen & K. Juhila Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 48–81.
- Järvikoski, A. & Juvonen-Posti P. (2025) Työkyky käsitteenä. Teoksessa R. Kerätär & L. Koskela Toimintakyky ja työkyky. Helsinki: Duodecim, s. 66–77.
- Karjalainen, P., Metteri A., Strömberg-Jakka, M. (2019) TIEKARTTA 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuusselvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4076-5>
- Karttunen, T. (2021) Hoitoon kiinnittyminen ja hoidossa pysyminen päihdehoidon kriittisinä tekijöinä. Teoksessa Matthies, A-L., Svenlin, A-R., Turtiainen, K. Aikuissosiaalityö. Gaudeamus, 203–217
- Kauhanen, M., Ojala, S., Mäkinen, N., Kyyrä, T. & Pesola, H. (2022) Palvelujärjestelmän toiminta: osa-aikatyö ja tilapäinen työ sekä siirtymät koko-aikatyöhön. *VN TEAS* 2022:25. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Kerätär, R. (2016) Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. *Acta Universitatis Ouluensis D Medica* 1340. Oulu: Oulun yliopisto.
- KEHA-keskus (2026) Työllisyyskatsaus. KEHA-keskus, Työnvälitystilasto. <https://tyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx?ssid=26062308302311&ely=&lang=FI&link=22>
- Kuorikoski, T. (2025) Aikuissosiaalityön moniäänisen tietopohjan rakentuminen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lindfors, O. & Stenberg, J-H. (2020) Yhteistyösuhteen ja terapeutin merkitys depression hoidon tuloksellisuudelle.
- Matthies, A-L, Svenlin, A-R, Rantamäki, N. & Viitasalo, K. E. (2021) Aikuissosiaalityössä vaikuttavat sosiaaliset mekanismit. julkaisussa A-L Matthies, A-R Svenlin & K Turtiainen (toim), Aikuissosiaalityö :

Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus., 13, Gaudeamus, Helsinki, Sivut 189–202.
<https://kauppa.gaudeamus.fi/sivu/tuote/aikuissosiaalityo/3523039> >

Mäkinen, N. & Ojala, S. (2024) Etuussanktioiden vaikutukset toimeentuloon, hyvinvointiin ja palveluihin osallistumiseen. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 61(1), 122–143.

Mäntysaari, M., & Lassila, M. (2018) Realismia ja konstruktionismia sosiaalialan opinnäytteissä. Julkaisussa J. Lammintakanen, & S. Laulainen (toim.), Kohti vaikuttavaa päätöksentekoa ja johtamista hyvinvointipalveluissa (s. 188–210). University of Eastern Finland. Publications of the University of Eastern Finland. General series, 24. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2906-8>

Niemi, H. (2018) Kunta työllisyydenhoitajana. Työpakosta kokeiluihin. Acta Universitatis Tamperensis 2406. Tampere.

Niemi, H. (2023) Sosiaalityön ja työllisyydenhoidon monitoimijainen yhdyspintatyö. Hallinnon tutkimus 42(1), 99–106.

Nivala, E., Ryyänän, S. (2019) Sosiaalipedagogiikka, kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tallinna: Gaudeamus.

Nyman, K., Lindroos, S., & Haapaniemi, V. (2026) ”Paljohan kysellään, mitä haluan, mitä toivotaan” – Sosiaalihuollon peruspalveluiden asiakkaiden kokemuksia sosiaalihuollon laadusta. *Focus Localis*. <https://doi.org/10.61198/fl.176313>

OECD (2020) FACES OF JOBLESSNESS IN FINLAND A People-centred Perspective on Employment Barriers and Policies. Faces of Joblessness in Finland

Oivo, T. & Kerätär, R. (2018) Osatyökykyisten reitit työllisyyteen – etuudet, palvelut, tukitoimet. Selvityshenkilöiden raportti 43/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Parton, N. & O’Byrne, P. (2000) Constructive Social Work. towards a New Practice. Macmillan Press LTD, Iso-Britannia.

Paul, K. & Moser, K. (2009) Työttömyys heikentää mielenterveyttä: Meta-analyysit. Ammatillisen käyttäytymisen lehti 74(3), 264–282.

Pohjola, A. (2007) Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 11–31.

Pohjola, A. (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa A. Pohjola, M. Laitinen & M. Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress, 16–36.

Saastamoinen, M. (1999) Narratiivinen sosiaalipsykologia – teoriaa ja menetelmiä. Teoksessa Jari Eskola (toim.) Hegelistä Harréen, narratiivista nudistiin. Kuopion yliopiston selvityksiä E. yhteiskuntatieteet, Kuopio, S. 165–192.

Saloniemi, A., Salonen, J., Nummi, T., & Virtanen, P. (2020) Varhaisaikuisuuden muutosten moninaisuus suomalaisilla työmarkkinoilla. Nuorisotutkimuksen lehti 24(7), 851–870.

STM (2022) Palvelujen ja etuuksien yhteensovittaminen Sosiaaliturvalautakunnan raportti sosiaaliturvajärjestelmän ongelmista. Sosiaaliturvakomitean julkaisut 2022:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

STM (2020) Työkykyohjelma 2020–2022. Ohjelma ja hakuopas SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN JULKAISUJA 2020:11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/ff7f3d98-ebca-4850-8dc0-0c311b02a7f8/content>

Lars Uggerhøj, L. & Lundemark Andersen M. (2024) In between Participatory Practice Research and Practitioner Research—Concepts. Teoksessa Transition, *The British Journal of Social Work*, Volume 54, Issue 8, December 2024, s. 3449–3467, <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcae099>